

Handelshøgskolen ved UiT

Skaper MSC mer bærekraftige fiskerier?

En casestudie av bortfallet av MSC-sertifikat på torsk og hyse for alle ledd i verdikjeden.

Marte Bye Sørnes

Masteroppgave i økonomi og administrasjon, BED-3901, september 2022

Forord

Denne masteroppgaven markerer slutten på min mastergrad i økonomi og administrasjon ved Handelshøgskolen i Tromsø. Det har vært noen fine, lærerike og ikke minst utfordrende år.

Jeg ønsker å takke mine veiledere Bernt Arne Bertheussen, Geir Sogn-Grundvåg og Ingrid Kristine Pettersen for konstruktive tilbakemeldinger og gode råd på veien. Dere har vært til uvurderlig hjelp gjennom skriveprosessen, og jeg setter svært stor pris på all den tid dere har brukt på å veilede meg gjennom denne oppgaven.

Videre ønsker jeg å takke alle informanter som har tatt seg tid til å stille opp på intervju. Jeg vil også takke venner og familie for all den gode støtten og oppmuntringen underveis. Til slutt ønsker jeg å takke mine medstudenter for fine år på universitetet.

Tromsø, 30. August 2022.

Marte Bye Sørnes

Sammendrag

I løpet av 2021 mistet Norge bærekraftsertifiseringen MSC for hyse og torsk fanget innenfor 12 nautiske mil. Temaet for oppgaven vil derfor være å se på hvilke effekter dette bortfallet har hatt for alle ledd i verdikjeden fra fisker til eksportør. Å belyse effektene av MSC-sertifisering i hele verdikjeden i samme studie er ikke noe som har blitt gjort tidligere. Det ble dermed tatt utgangspunkt i følgende problemstilling:

«Hva er konsekvensene av bortfall av MSC-sertifikat for torsk fisket innenfor 12 nautiske mil?»

Ut i fra problemstillingen ble det deretter utformet tre forskningsspørsmål som baserer seg på prispremier, påvirkning og logistikkutfordringer. For å kunne svare på forskningsspørsmålene og problemstillingen ble det tatt utgangspunkt i et teoretisk rammeverk med fokus på bærekraft, miljøsertifisering og prispremier. Det ble deretter gjennomført semistrukturerte dybdeintervjuer med til sammen ni informanter innenfor de tre kategoriene fisker, fiskekjøper og fiskeeksportør.

Funnene i denne studien slår fast at bortfallet har fått konsekvenser, spesielt for fiskekjøper og fiskeeksportør. Priser og logistikkutfordringer er noen av de største konsekvensene de har opplevd.

MSC sin målsetning er å bidra til mer bærekraftige fiskerier, og ifølge deres theory of change så er det viktig at fiskeren tjener på å ha sertifisering fordi det er der endringen skjer.

Resultatene av studien viser at fisker ikke får noen prispremie for sertifisert fisk, men at de andre leddene i verdikjeden fortsatt ønsker MSC fordi det er med på å sikre markedsadgang. Spørsmålet blir da om MSC lykkes med sin målsetning om å bidra til mer bærekraftige fiskerier?

Nøkkelord: miljøsertifisering, prispremier, bærekraft, torsk, MSC

Innhold

Forord	iii
Sammendrag	v
1 Innledning og bakgrunn	1
1.1 Aktualisering	5
1.2 Problemstilling og tema.....	6
1.3 Disposisjon.....	7
2 Torskefisket i Norge	8
3 Teoretisk rammeverk	9
3.1 Generelt om bærekraft.....	9
3.2 Miljøsertifisering.....	11
3.3 Prispremier	12
3.4 Kvalitet, størrelse og art	13
3.5 Prispremier til fisker og produsent.....	14
3.6 Mer bærekraftig fiske.....	16
4 Metodisk tilnærming	18
4.1 Vitenskapsteoretisk ståsted	18
4.1.1 Induktiv og deduktiv forskning.....	19
4.2 Forskningsdesign.....	20
4.3 Datainnsamling.....	21
4.3.1 Semistrukturert dybdeintervju.....	21
4.3.2 Valg av informanter	22
4.3.3 Utforming av intervjuguide.....	24
4.4 Dataanalyse	24
4.5 Kvalitetskriterier for kvalitativ forskning	25
4.5.1 Validitet.....	25
4.5.2 Reliabilitet.....	25
4.5.3 Generaliserbarhet	26
4.6 Forskningsetikk.....	26
4.7 Styrker og svakheter ved metoden.....	27

5	Resultater	27
5.1	<i>Finnes det en prispremie på MSC-sertifisert torsk og hyse?.....</i>	28
5.1.1	Fisker.....	28
5.1.2	Fiskekjøper.....	28
5.1.3	Fiskeeksportør.....	28
5.2	<i>Påvirkes alle ledd (fisker, kjøper og eksportør) av bortfallet? Påvirkes de forskjellig?</i>	29
5.2.1	Fisker.....	29
5.2.2	Fiskekjøper.....	29
5.2.3	Fiskeeksportør.....	31
5.3	<i>Klarer fiskebrukene å skille sertifisert og ikke-sertifisert fisk gjennom produksjonen?.....</i>	33
5.3.1	Fiskekjøper.....	33
5.3.2	Fiskeeksportør.....	34
6	Diskusjon	34
6.1	<i>Finnes det en prispremie på MSC-sertifisert torsk og hyse?.....</i>	34
6.2	<i>Påvirkes alle ledd (fisker, kjøper og eksportør) av bortfallet? Påvirkes de forskjellig?</i>	36
6.3	<i>Klarer fiskebrukene å skille sertifisert og ikke-sertifisert fisk i produksjonen?</i>	37
6.4	<i>Hva er konsekvensene av bortfall av MSC-sertifikat for torsk fisket innenfor 12 nautiske mil?.....</i>	38
7	Begrensninger ved studien.....	39
7.1	<i>Nytte av studien.....</i>	39
8	Referanser	41
9	Vedlegg	46

Figurer

Figur 1. Basert på MSCs theory of change	4
Figur 2. Atlantisk torsk globalt.	9
Figur 3. Bærekraft	10
Figur 4. Induktiv og deduktiv forskning	20

Tabeller

Tabell 1. Oversikt over informanter	22
Tabell 2. Informantenes båter med størrelse, redskap og kvote	23

1 Innledning og bakgrunn

Norge har verdens nest lengste kystlinje på 100.915 kilometer, medregnet alle øyer (Regjeringen, 2021). Norge har også en økonomisk sone på 200 nautiske mil (Helgesen, 2021). En økonomisk sone innebærer at kyststaten sonen tilhører har en eksklusiv rett på ressursene som finnes i sonen. Dette gjelder både fisk og andre levende arter, samt olje og gass (Helgesen, 2021). Dette gir oss en unik tilgang på havet og alt det har å tilby.

Norge har eksportert fisk siden vikingtiden, som varte fra omtrent år 800 til 1050, og på 1300-tallet utgjorde tørrfiskeeksporten en større andel av Norges eksport enn det olje og gass gjør i dag (Rolsdorph, 2021; Bandlien, 2022). Etter hvert som tiden har gått har oljen tatt over som den største eksportnæringen til Norge og gitt oss enorme inntekter (Rolsdorph, 2021). Når det stilles spørsmål om hva vi skal leve av etter oljen så blir ofte fiskeri og havbruksnæringa nevnt. Dette er i utgangspunktet en bærekraftig næring med fornybare ressurser som kan gjenbrukes år etter år, og etter hvert som oljeeventyret avtar vil sannsynligvis fisk igjen ta over som Norges største eksportnæring.

År 2021 ble tidenes beste for norsk sjømateksport da den passerte 120 milliarder kroner (Norges sjømatråd, 2022a). Det ble også fanget over 2,1 millioner tonn fisk i Norge i 2021 (Fiskeridirektoratet, u.å.). Torsk er den viktigste arten i verdi når det kommer til hvitfisk, kun slått av laks når man ser på eksportverdien fra Norge i 2021 (Norges sjømatråd, 2022b). Her var eksportverdien på torsk 9,8 milliarder kroner (Norges sjømatråd, 2022b). Til sammenligning var eksportverdien på norsk olje og gass 832,1 milliarder kroner i 2021 (Statistisk sentralbyrå, 2022). Ferske tall fra Norges sjømatråd (2022a) viser også at det har vært en massiv vekst i sjømateksporten første kvartal i år. Norsk sjømatindustri er med andre ord svært viktig for Norge.

Denne ressursen gir både arbeidsplasser, mat og inntekter til Norges befolkning. Men med en slik ressurs kommer også et ansvar for å forvalte den bærekraftig, slik at det er mulig å fortsette å høste av havet år etter år. Dette i samsvar med Brundtlandkommisjonens definisjon på bærekraftig utvikling, som sier at dagens behov ikke må gå på bekostning av fremtidige generasjoner (Olerud, 2020). Mer spesifikt sier rapporten "Vår felles fremtid", som ble lagt fram av Brundtlandkommisjonen i 1987, at "bærekraftig utvikling er utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal

få dekket sine behov.” (Verdenskommisjonen for miljø og utvikling, 1987, s. 42). På bakgrunnen av dette er det viktig å opprettholde en bærekraftig fiskebestand, og det er her historien om bærekraftsertifisering starter.

Driverne bak initiativene til de første miljøsertifiseringene som kom for fiskeri var bekymring fra forbrukere og aktivister (Gulbrandsen, 2009). Fiskeriene har hatt store problemer med uønsket bifangst av sjøpattedyr og havskilpadder, som kunne løses ved bruk av spesielle redskaper for å unngå denne bifangsten (Gulbrandsen, 2009). Det ble opprettet merkinger på produktene slik at det skulle bli enklere å velge sjømat fra et bærekraftig forvaltet fiskeri. I tillegg ble det skapt egne merkinger for å sikre forbrukeren at produktene var tatt opp på en måte som skulle unngå drap av blant annet sjøskilpadder og delfiner (Gulbrandsen, 2009). Denne enkeltart-tilnærmingen ble etter hvert ikke god nok til å ta opp de store miljøproblemene som var knyttet til fiskerisektoren, og det viste seg at det verken førte til endringer i sjømatmarkedet eller reverserte nedgangen i enkelte bestander (Gulbrandsen, 2009). Mange mente på bakgrunn av dette at det kun var et sertifiseringssystem som dekker en hel bransje, slik som Forest Stewardship Council (FSC) som kunne løse miljøproblemene i fiskerisektoren (Gulbrandsen, 2009). World Wide Fund for Nature (WWF) fikk da en stor motivasjon for å utvikle en lignende sertifiseringsordning for fiskerisektoren (Gulbrandsen, 2009). Marine Stewardship Council (MSC) ble lansert i 1997 i samarbeid med en av verdens største miljøorganisasjoner WWF og Unilever, som er en av verdens største foredlere av sjømat, for å unngå uansvarlig fiske (Christian et al., 2013). Målet var å skape markedsbaserte insentiver for bærekraftige fiskerier. For å få dette til skapte MSC en logo som informerer forbrukere om at de støtter et bærekraftig og godt forvaltet fiskeri (Blomquist et al., 2015).

MSC er en miljøsertifisering som skal bevise at det enkelte fiskeriet fyller ulike krav. For å gjøre dette enklere å forstå, skapte MSC en logo som informerer forbrukerne om at disse kravene er oppfylt. Kjennetegnet til MSC er et blått miljømerke som finnes på en rekke fiskeprodukter fra sertifiserte fiskerier (Marine Stewardship Council, u.å.a). Per nå er 268 fiskerier MSC-sertifiserte (Marine Stewardship Council, 2022).

Det er tre kriterier som må være oppfylt for at et produkt skal få dette miljømerket. Fiskeriet må bevise ovenfor et uavhengig sertifiseringsorgan at fiskebestandene det fiskes på er bærekraftige, at fiskemetodene har minimal negativ påvirkning på sårbare habitater, og at forvaltningspraksisen i fiskeriet er god (Marine Stewardship Council, u.å.a). Denne sertifiseringsprosessen er svært omfattende og kan ofte ta flere år å gjennomføre. For å

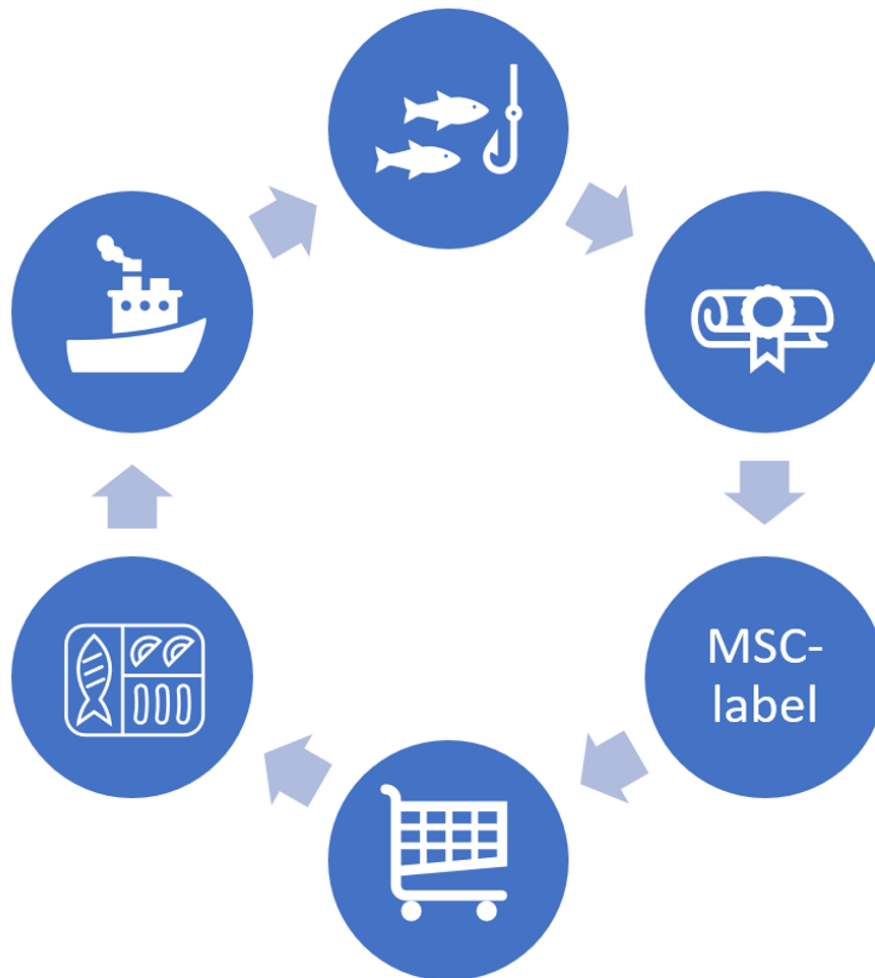
forsikre konsumentene om at MSC-sertifiserte produkter stammer fra et bærekraftig fiskeri må alle bedrifter i verdikjeden som produktene er innom ha en sporbarhetsertifisering, også kalt chain of custody. Denne sikrer at det kun er MSC-sertifisert sjømat som får merket når det selges i butikk eller restaurant (Marine Stewardship Council, u.å.a). Det skal være mulig å spore maten fra den hentes fra havet fram til den lander på tallerkenen. Sporbarhetsertifiseringen sikrer at MSC-sertifisert sjømat holdes atskilt fra ikke-sertifiserte produkter.

Tanken om bærekraftsertifisering stammer i utgangspunktet fra NGOer (Non-governmental organizations) som ønsket å korrigere det de mente var ineffektiv statlig styring, og hevdet at nasjonal fiskeriforvaltning ikke alltid var tilstrekkelig for å redusere overfiske. Teorien bak all bærekraftsertifisering er basert på to forutsetninger. Den ene er at informasjon er nøkkelen til å få forbrukere til å velge bærekraftig sjømat. Den andre forutsetningen går ut på å utnytte forbrukernes etterspørsel for å skape et økonomisk insentiv for mer bærekraftig fiskeri (Roheim et al., 2018). MSC ble til under denne markedsbaserte tilnærmingen som kommuniserer bærekraft til forbruker gjennom blant annet miljømerker (Roheim et al., 2018). Et slikt merke bidrar til å skille to ellers homogene produkter til forbruker og kan gi en prispremie på det miljømerkede produktet, ved å ta høyere pris for et bærekraftig produkt. Når denne prispremien føres nedover i verdikjeden til fisker, skal den i teorien føre til et økonomisk insentiv til mer bærekraftig fiske og fiskeriforvaltning (Roheim et al., 2018). Prispremier spiller en viktig rolle for å skape markedsbaserte insentiver til å få fiskerisektoren til å bli mer miljøvennlig (Roheim et al., 2011).

Selv om miljøsertifisering er kostbart og kanskje ikke skaper en direkte prispremie til produsentene og fisker, så skaper en slik sertifisering muligheter til å komme inn i nye markeder som krever sertifisering, økt markedsandel i eksisterende markeder og større muligheter for å posisjonere seg bedre i markeder enn konkurrenter uten sertifisering (Roheim et al., 2011). I tillegg så fortsetter miljøsertifisering i fiskerisektoren å øke, noe som kan tyde på at fordelene med sertifisering veier opp for kostnadene (Roheim et al., 2011).

MSC baserer seg på det de kaller for “theory of change”, som går ut på at dersom du som forbruker kjøper et MSC-sertifisert produkt, så er du med på å bidra til å bevare livet i havet og beskytter havets produktivitet (Marine Stewardship Council, u.å.b). Deres theory of change er satt opp som seks forskjellige steg: fiskerier som oppfyller MSC-standarden blir sertifisert som bærekraftige, butikker og restauranter velger MSC-sertifisert bærekraftig sjømat, en sporbar forsyningskjede sikrer at det er kun sjømat fra et MSC-sertifisert bærekraftig fiskeri

som selges med det blå MSC-miljømerket, forbrukere kjøper og foretrekker sjømat med det blå MSC-miljømerket, etterspørsel etter MSC-sertifisert bærekraftig sjømat øker og flere fiskerier velger å forbedre sine fiskemetoder og ønsker å bli vurdert i henhold til MSCs fiskeristandard (Marine Stewardship Council, u.å.b). Dette illustreres i figur 1 nedenfor som er basert på MSCs theory of change.

Figur 1. Basert på MSCs theory of change (Marine Stewardship Council, u.å.b)

Forbrukere som er opptatt av miljø skal i teorien ønske å kjøpe fisk som er miljøsertifisert, som igjen fører til at butikkene kan ta en høyere pris for miljøsertifisert fisk enn ikke-sertifisert fisk. På denne måten skal produsentene bli belønnet med en prispremie for å fiske på en mer miljøvennlig måte (Blomquist et al., 2015). Flere studier viser at det eksisterer prispremier på miljømerket fisk i dagligvarehandel, spørsmålet er bare om denne prispremien faktisk når tilbake til produsentene og fisker. Miljøsertifisering er kostbart og det er lite som tyder på at prispremien når produsentene og fisker (Blomquist et al., 2015). Prispremien som

eksisterer på dagligvarehandelsnivå når ikke nødvendigvis produksjonsleddet slik at det faktisk skaper et incentiv for miljøforbedringer for fisker (Roheim et al., 2018). En studie gjort av Blomquist et al. (2015) viser at det eksisterer en prispremie i den svenske detaljhandelen for miljøsertifisert torsk, men det er ingen beviser på at produksjonsleddet får noen prispremie på MSC-sertifisert fisk. Selv om det finnes en prispremie i dagligvarehandel, er det ingen garanti for at produksjonen eller fisker får det samme (Blomquist et al., 2015).

Det er flere studier som peker på at forbrukere er villig til å betale mer for sertifisert fisk (Asche et al., 2015; Blomquist et al., 2015; Roheim et al., 2011; Sogn-Grundvåg et al., 2013; 2014). Gulbrandsen (2006) argumenterer for at markedet for miljøsertifiserte produkter er skapt på bakgrunn av press fra miljøorganisasjoner, og ikke fra forbrukernes krav. Et av suksesskriteriene for en miljømerking er kjennskap til merket hos forbrukerne og eksponering av merket (Roheim et al., 2011).

1.1 Aktualisering

Da Norge først ønsket å sertifisere torsk og hyse kom det fram at dette kunne bli problematisk på grunn av den lave kysttorskbestanden. I 2010 ble fiske utenfor 12 nautiske mil sertifisert, og året etter ble all torsk og hyse sertifisert på bakgrunn av at myndighetene laget en gjenoppbyggingsplan for kysttorsken (Larsen, 2021). I denne gjenoppbyggingsplanen skulle kysttorskbestanden bygges opp til et nivå som var sertifiserbart innen 2015. Dette lyktes ikke, men det ble gitt fem års utsettelse, slik at Norge kunne bygge opp kysttorskbestanden til et godkjent nivå innen 2020. Dette lyktes heller ikke, og dermed falt sertifiseringen bort (Larsen, 2021). Norge mistet bærekraftsertifiseringen for hyse 27. april 2021 og for torsk 15. august 2021 (Norges Råfisklag, 2021). Bortfallet av sertifiseringen gjelder kun for torsk og hyse fanget innenfor 12 nautiske mil, men cirka to tredjedeler av skreien i Norge fanges i dag innenfor 12-mila (Thonhaugen, 2021). Årsaken til at de mistet denne sertifiseringa er at skrei blander seg med kysttorsk, og er svært vanskelig å skille på utseende. Kysttorsk-bestanden minker, og forskere ønsker å øke denne (Thonhaugen, 2021). Skreien derimot er bærekraftig forvaltet og kan fiskes mer av (Thonhaugen, 2021). Kysttorsken holder seg nærmere land og lever gjerne i samme fjord hele livet, mens skreien svømmer flere hundre kilometer med havstrømmene, derfor fjernet de sertifiseringen innenfor 12 nautiske mil (Lorentsen & Indsetviken, 2016).

De nye rådene til Havforskningsinstituttet (2022) er mer positive til kysttorsken, og har redusert usikkerheten i bestandsvurderingen. Fiskedødeligheten er over det avtalte nivået i

forvaltningsplanen (Havforskningsinstituttet, 2022). Med uendret fiskedødelighet er det i 2023 ventet en fangst som er ca. 50 prosent større enn kvoterådet (Havforskningsinstituttet, 2022). Det er ventet at en fiskedødelighet tilsvarende det avtalte nivået i den nye forvaltningsplanen kan gi en økning i bestanden på omtrent 10 prosent i 2023 (Havforskningsinstituttet, 2022). Kvoterådet på kysttorsk for bestanden nord for 67 grader fra ICES (det internasjonale havforskningsrådet) er i 2023 satt til 29347 tonn, noe som tilsvarer en økning fra året før hvor kvoterådet var på 7865 tonn (Norges Fiskarlag, 2022). Det nye rådet kan bety at arbeidet med resertifisering av torsk og hyse innenfor 12 nautiske mil kan fortsette, og at MSC-merket kan komme tilbake tidligere enn først antatt (Norges Fiskarlag, 2022).

I fiskeripressen ble det sett på som svært alvorlig at Norge skulle miste MSC-sertifiseringen. Det ble skrevet om mulige konsekvenser som lavere priser og frykt for å ikke få solgt norsk skrei i det hele tatt (Budalen et al., 2020). Det ble spådd tøffere konkurranse for torsk og hyse uten sertifiseringen. I tillegg ble det nevnt at det kunne bli vanskeligere å få tilgang på kapital dersom bankene vektlegger MSC-kriterier for å utstede grønne lån, noe som i praksis vil si at det kun er fiskere som går utenfor 12-mila som får tilgang på finansiering (KBNN, 2021). På bakgrunn av disse bekymringene er det svært aktuelt å se på hvilke konsekvenser bortfallet faktisk har fått.

1.2 Problemstilling og tema

Da det ble kjent at Norge kom til å miste MSC-sertifiseringen på torsk og hyse innenfor 12 nautiske mil ble det spådd en krise i norsk fiskerinæring (Fiskeribladet, 2021).

Bortfallet kan ha rammet både fiskeeksportører, fiskekjøpere og kystflåten, spesielt i Nord-Norge. Problemet oppstår når fisken skal eksporteres ut i markeder i Europa som ikke ønsker å kjøpe fisk som ikke er sertifisert, noe som vil kunne påvirke prisene negativt. Dette gjelder trolig spesielt i markedssegmenter i Tyskland, Storbritannia, Nederland og Sverige som tradisjonelt har etterspurt MSC-sertifisering (Thonhaugen, 2021).

Med utgangspunkt i dette ønsker jeg å se nærmere på hvilke konsekvenser bortfallet faktisk har fått for fiskerinæringen, og problemstillingen er som følger:

Hva er konsekvensene av bortfall av MSC-sertifikat for torsk fisket innenfor 12 nautiske mil?

Som nevnt over så kom det dystre spådommer i fiskeripressen når det ble kjent at MSC-merkingen innenfor 12-mila ville forsvinne. Sentrale deler av oppgaven vil derfor være å se på om det skjer noe med prisen på fisken dersom flere markeder ikke ønsker å kjøpe fisk som ikke er sertifisert. I hvilken grad blir fiskerne påvirket av bortfallet? Er det noen som vil gå

utenfor 12 nautiske mil for å fange sertifisert fisk? I tilfelle vil det føre til høyere drivstoffbruk, større sikkerhetsrisiko og mer tidsbruk. Det er derfor også interessant å se på hva MSC legger i ordet bærekraft. Gjelder det kun bærekraftig fiske, eller er for eksempel sosial og økonomisk bærekraft hensyntatt?

Jeg var interessert i å finne ut hvor aktuelt det var for fiskebrukene og fiskekjøperne å kjøpe ikke-sertifisert fisk. Det var også interessant å se på hva de gjør i praksis for å skille sertifisert og ikke-sertifisert fisk, for å kunne selge den videre for riktig pris. Hvilke utfordringer står de ovenfor – for eksempel logistisk? Målet med studien var å se på effekten i hele verdikjeden fra fisker til eksportør. Dette har, så vidt jeg vet, ikke blitt gjort tidligere.

Ut ifra dette har jeg valgt å utforme følgende forskningsspørsmål, i tillegg til problemstillingen:

1. *Finnes det en prispremie på MSC-sertifisert torsk og hyse?*
2. *Påvirkes alle ledd (fisker, kjøper og eksportør) av bortfallet? Påvirkes de forskjellig?*
3. *Logistikkutfordringer – klarer fiskebrukene å skille sertifisert og ikke-sertifisert fisk gjennom produksjonen?*

1.3 Disposisjon

I kapittel to vil jeg gi en kort beskrivelse av det norske torskefisket slik det er per i dag. I tredje kapittel diskuteres oppgavens teoretiske rammeverk. Her vil jeg presentere relevant teori rundt bærekraft og hvordan begrepet defineres. Videre vil teorikapittelet gå inn på miljøsertifisering generelt og miljøsertifisering innenfor fiskerisektoren, samt hvordan og hvorfor MSC oppstod. Deretter vil det presenteres relevant teori om prispremier innenfor sertifisering av fisk. I kapittel 4 presenteres den metodiske tilnærmingen og forskningsdesignet som er brukt i oppgaven. Her kommer jeg til å argumentere for bruk av metode og forskningsdesign, hvordan datainnsamlingen har foregått, utvelgelse av informanter og utforming av intervjuguide. Her fremlegges også dataanalysen, kvalitetskriterier for forskningen, forskningsetikk, samt styrker og svakheter ved metoden.

I kapittel 5 presenteres og analyseres resultatene av datainnsamlingen. Kapittelet er bygd opp etter de tre forskningsspørsmålene i oppgaven. Her framkommer resultatene av intervjuene som er gjort, presentert etter hvilket segment de forskjellige informantene er i. Deretter sammenfattes funnene i kapittel 6, som omhandler diskusjon. Resultatene fra datainnsamlingen settes her opp mot teorien, for å forsøke å svare på forskningsspørsmålene

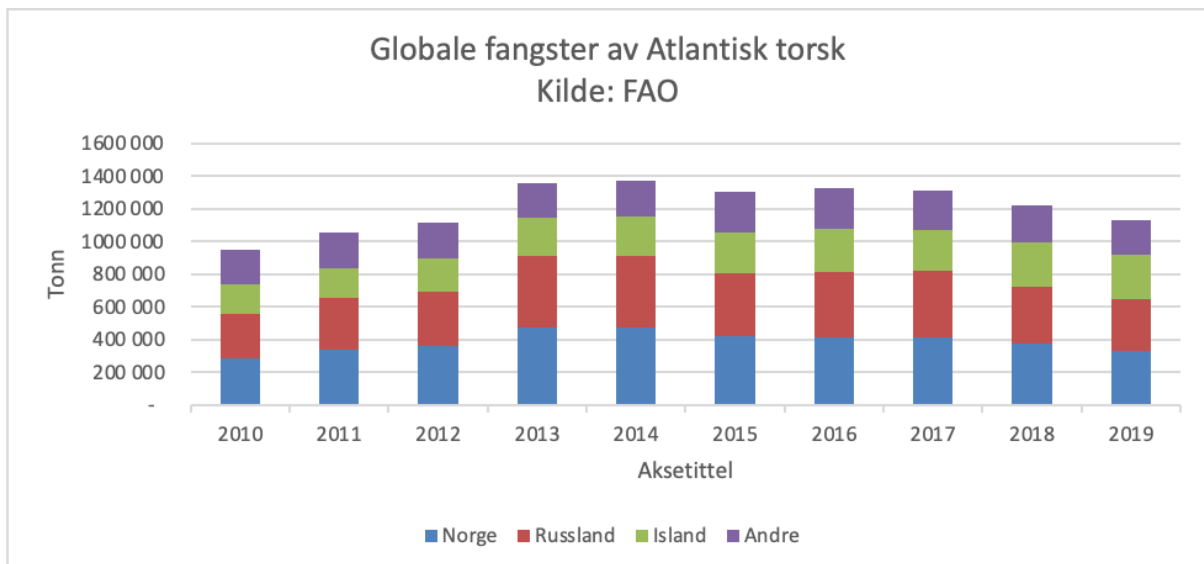
og problemstillingen. Til slutt oppsummeres studien og funnene. I kapittel 7 presenteres begrensninger med oppgaven og eventuell videre forskning.

2 Torskefisket i Norge

Omtrent to-tredjedeler av volumet på torsk i Norge fiskes innenfor 12 nautiske mil (Thonhaugen, 2021). Torsk fiskes langs hele norskekysten, men de fleste landinger skjer i den nordlige tredjedelen av landet (Pettersen og Asche, 2020). I norske fiskerier er torsk den viktigste arten med tanke på verdi, og mer enn 90 % av den landede torsken eksporteres (Guttormsen og Roll, 2011; Straume et al., 2020). Det finnes flere forskjellige typer fangstredskaper og fartøy av ulik størrelse som brukes for å fiske torsk (Pettersen og Asche, 2020). Dette er alt fra små kystfartøy, trålere og linebåter, som kan være med på å påvirke kvaliteten til torsken (Pettersen og Asche, 2020). Torskekvote i Norge fordeles på de ulike fartøygruppene, og sosiale hensyn er også viktige i kvotefordelingen (Guttormsen og Roll, 2011; Standal og Asche, 2018). De sosiale hensynene går blant annet ut på å begrense overføringer av kvoter fra mindre til mer effektive fartøygrupper, og fra mindre attraktive geografiske steder til mer attraktive steder (Pettersen og Asche, 2020). Det er strenge kvotereguleringer blant annet på hvor stor kvote et enkelt fartøy kan eie (Pettersen og Asche, 2020).

Den norske torskeflåten er i reguleringsammenheng inndelt i to hovedgrupper: Kystflåten, og den havgående flåten som består av trålere og autolinefartøy (Pettersen og Asche, 2020). Hovedsesongen for kystflåten er i vintermånedene når torsken kommer inn til kysten av Nord-Norge for å gyte (Hermansen og Dreyer, 2010). Vanlige fangstredskaper for kystflåten er garn, line og snurrevad. Dette er passive redskaper som har liten miljøpåvirkning (Pettersen og Asche, 2020).

Figur 2 viser fordelingen av atlantisk torsk landet i Norge, Russland, Island og andre land. Figuren viser at de totale fangstene er relativt stabile og i overkant av 1 million tonn. I tillegg er fordelingen mellom de tre viktigste fangstnasjonene ganske lik. Det er verdt å merke seg at både Russland og Island har MSC-sertifisering for sine torskefangster.

Figur 2. Atlantisk torsk globalt (Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2020).

3 Teoretisk rammeverk

For å belyse problemstillingen og forskningsspørsmålene presenteres et teoretisk rammeverk med fokus på hva bærekraft innebærer, miljøsertifisering og fordeler ved slik sertifisering - inkludert prispremier. Teorikapittelet vil også gå inn på om eventuelle prispremier overføres til fisker og produsent.

3.1 Generelt om bærekraft

En sentral del av teorien i oppgaven er å definere hva bærekraft er, hva det innebærer og hvorfor det er en viktig del av MSC. For å kunne definere bærekraft slik det brukes i oppgaven, bør man se det i sammenheng med den tradisjonelle definisjonen av hva bærekraftig utvikling er. Ifølge Tjernshaugen (2021) kan bærekraftig utvikling beskrives som en utvikling som oppfyller og tilfredsstillter behovene til de som lever nå, uten å ødelegge for fremtidige generasjoner muligheter til å oppfylle sine behov. Overfiske er et eksempel på ikke-bærekraftig utvikling.

Bærekraft deles ofte inn i tre deler. Disse er økonomisk bærekraft, sosial bærekraft, samt klima og miljø. Sammenhengen mellom disse tre er det som avgjør om noe er bærekraftig (FN-Sambandet, 2022c). Den økonomiske delen av bærekraft omhandler økonomisk trygghet for samfunnet og mennesker. For stort skille mellom fattige og rike skaper uro, konflikt og splittelse i befolkningen. Økonomisk vekst er med på å sikre arbeidsplasser og utdanning. Utfordringen ligger her i å sikre både økonomisk og bærekraftig vekst, slik at menneskers behov blir oppfylt samtidig som det ikke går utover naturens tåleevne (FN-Sambandet,

2022c). Den sosiale biten av bærekraft handler i hovedsak om å sikre menneskerettighetene. Under dette finner man blant annet utdanning, likestilling og mangfold (FN-Sambandet, 2022c).

Figur 3. Bærekraft

Å tenke bærekraft er svært viktig for alle industrier i det globale markedet. Uvitenhet rundt bærekraft kan nemlig koste selskaper dyrt, både økonomisk og ved at det kan svekke omdømmet til bedriften (Jamwal et al., 2021). Viktigheten av bærekraft kommer også godt frem i FNs 17 bærekraftsmål, som ble utviklet for at verden sammen skal utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene innen 2030 (FN-Sambandet, 2022a). Mål nr. 14, Livet i havet, skal bidra til å “bevare og bruke havet og de marine ressursene på en måte som fremmer bærekraftig utvikling” (FN-sambandet, 2022b). Dette målet innebærer å hindre overfiske og forsøpling, samt ivareta sårbare dyr og korallrev.

Ferdigpakket hyse og torsk som er fanget med line kan gi en høyere pris sammenlignet med andre fangstmetoder. Linefanget fisk har også mindre bifangst og er mindre skadelig for havbunnen enn for eksempel tråling (Sogn-Grundvåg et al., 2013). Det er vel kjent at tråling er svært skadelig for miljøet, både fordi havet blir surere, korallrev og havbunnen blir ødelagt, og det medfører et høyt drivstofforbruk (Puig et al., 2012). Mellom 30-50% av korallrevene i Norge er skadet eller ødelagte på grunn av bunntåling, ifølge Havforskningsinstituttet (Fjeld, 2021). Et annet aspekt ved MSC-sertifiseringen er hvor vidt den skaper et monopol som kan

få konsekvenser for de små fiskerier som gjerne befinner seg i utviklingsland, som kan ha vanskeligheter med å svare på nye markedskrav (Hadjimichael & Hegland, 2015).

3.2 Miljøsertifisering

Miljøsertifisering brukes ofte for å vise forbrukerne at produktet er forvaltet og produsert på en bærekraftig måte, gjerne ved hjelp av en bestemt logo eller etikett på produktet. Denne sertifiseringen kan avsløre at produktet har en bestemt kvalitet eller er behandlet på en måte som ellers kan være vanskelig for forbrukeren å se (Asche et al., 2015). For at en miljøsertifisering skal være suksessfull bør det formidle et klart budskap til forbrukeren som skaper intensiver for bærekraftig praksis eller ledelse. Denne sertifiseringen må også kunne formidle produsentens bærekraftige praksis, samt hvilke fordeler produsenten har gjennom sertifiseringen. Dette for at forbrukerne skal være villig til å betale en høyere pris for noe som er bærekraftig (Asche et al., 2015).

Miljøsertifisering av sjømat har de senere årene blitt stadig mer brukt for å sikre et bærekraftig fiskeri (Sogn-Grundvåg et al., 2013). Tradisjonelt har det vært mer fokus på andre faktorer som kvalitet og helse rundt markedsføringen, men forbrukerne og samfunnet har senere blitt mer opptatt av bærekraftig forvaltning av sjømat. Ifølge Stemle et al. (2016) viser det seg at dårlig styring i fiskeriene har ført til overfiske av bestander og ødeleggelse av havets økosystem, og samtidig generert betydelige økonomiske og økologiske kostnader for samfunnet. Et virkemiddel for å unngå overfiske og ødeleggelser av havet er miljøsertifisering av sjømat.

Miljøsertifisering brukes av fiskerisertifiseringsprogrammer for å skape markedsbaserte insentiver for bedre fiskeriforvaltning og forbedringer i havets økosystem. Miljøsertifiseringer kan hjelpe forbrukere med å ta godt informerte beslutninger når de handler sjømat ved å forsikre dem om at sjømaten de kjøper kommer fra et godt forvaltet, bærekraftig fiskeri (Blomquist et al., 2015). Økt etterspørsel etter miljøsertifisert sjømat kan resultere i en prispremie på produktene som er miljøsertifisert framfor produkter som ikke er sertifisert (Stemle et al., 2016; Blomquist et al., 2015). Dette gir også butikkjedene et samfunnsansvar: De kan velge å selge mer bærekraftige produkter, og dermed også appellere til forbrukere som har blitt mer opptatt av bærekraft og miljø (Sogn-Grundvåg et al., 2013). For at miljøsertifiseringer skal fungere og oppnå suksess er det viktig at forbrukere er opptatt av og kjenner til miljømerket når de handler (Blomquist et al., 2015).

Om MSC-sertifisering skaper incentiver for bedre fiskeripraksis er et omstridt spørsmål. Det er mange studier som indikerer at flere og flere forbrukere ønsker bærekraftig sjømat, og at miljøsertifiseringer brukes som et middel for å oppnå dette, så varierer preferansene mellom markeder og forbrukergrupper (Asche & Bronnmann, 2017).

3.3 Prispremier

Pris er en viktig faktor når det kommer til miljøsertifisering. Flere studier viser at enkelte forhandlere kan ta en høyere pris for MSC-sertifisert fisk i enkelte markeder (Sogn-Grundvåg et al., 2013). En studie gjort av Gudmundsson og Wessels (2000), referert i Wakamatsu (2014) viste at en motivasjon for å opprettholde MSC-sertifisering for fiskeriene er profittmaksimering. For at miljøsertifisering skal fungere må leveringen av produktet være lønnsomt. Lønnsomheten ved produktet oppnås som regel ved et prispåslag som minst skal dekke kostnadene ved sertifiseringen. Denne prispremien varierer veldig mellom land, fiskearter og forhandlere (Sogn-Grundvåg et al., 2019).

Fiskeriene må være bærekraftig forvaltet for å kunne kvalifiseres til miljøsertifisering, noe som igjen fører til fordeler både for økosystemet i havet og de sertifiserte fiskeriene (Wakamatsu, 2014). Forbrukere som er opptatt av miljø og bærekraft kjøper gjerne miljøsertifiserte sjømatprodukter selv om de koster mer, og dette kan oppmuntre til grønne produksjonspraksiser. Prispremier kan oppnås i form av høyere pris i et spesifikt marked, eller ved tilgang til et mer attraktivt marked. Prispremier er viktige når det kommer til miljøsertifisering, da oppnåelse og opprettholdelse av sertifiseringen er kostbart (Gudmundsson & Wessels, 2000, referert i Asche & Bronnmann, 2017). Tanken bak er at forbrukere som er opptatt av bærekraft og miljø ønsker å kjøpe miljøsertifisert sjømat, som fører til økt etterspørsel etter bærekraftig sjømat og genererer prispremier for miljøsertifisert sjømat over ikke-sertifisert sjømat. Dette skaper fordeler både for fiskere og de som produserer bærekraftig sjømat (Blomquist et al., 2015). Prispremier fungerer som en belønning for sertifiserte fiskerier gjennom valg gjort av forbrukere. Det bidrar til positive tilbakemeldinger fra forbrukere som ønsker miljømerket sjømat til de sertifiserte fiskeriene, som igjen fører til større markedsposisjon eller prispremier for de sertifiserte fiskeriene (Wakamatsu, 2014).

Som nevnt tidligere er det flere studier som viser at forbrukere er villige til å betale en prispremie på miljøsertifiserte sjømatprodukter. Prispremien i de fleste studiene ligger på rundt 10-15 prosent for MSC-sertifisert fisk, men prispremien varierer mellom land og

fiskeprodukter (Blomquist et al., 2020). En studie gjort på prispremier på miljøsertifiserte sjømatprodukter i britisk dagligvare viser at forbrukere betaler en prispremie på mellom 10-15% på flere miljøsertifiserte sjømatprodukter som blant annet alaska pollock, torsk, hyse og laks (Stemle et al., 2016). Sogn-Grundvåg et al. (2019) viser at MSC-sertifiserte produkter har 64,7 % lavere risiko for å bli trukket tilbake fra hyllene sammenlignet med produkter som ikke har MSC-sertifisering. Dette medfører at produktenes levetid forlenges. MSC-sertifiseringen krever gjerne et prispåslag som kan dekke inn kostnadene miljøsertifiseringen fører med seg, og enkelte ganger får ikke fiskekjøperne dekt inn denne ekstra kostnaden (Sogn-Grundvåg et al., 2019).

3.4 Kvalitet, størrelse og art

I en studie gjort av Blomquist et al. (2015) fant de ut at prisen på fisken i Sverige avhenger av størrelse og kvalitet på fisken. For eksempel er prisen på torsk 30-35% høyere på fisk større enn 1 kg med medium kvalitet enn på fisk fra 0.3-1kg av samme kvalitet. Torsk med svært høy kvalitet har også en mye høyere pris enn torsk med lav kvalitet. Tilsvarende betaler kjøper en mye høyere pris for fisk med både høy kvalitet og stor størrelse. Fiskere får med andre ord en prispremie på stor torsk kun dersom den har høy kvalitet (Blomquist et al., 2015). Studien til Blomquist et al. (2015) bekrefter også prispremien i dagligvarehandelen i Sverige for miljøsertifisert torsk. Dette er en viktig suksessfaktor for miljøsertifisering, men lønnsomheten ved bruk av miljøsertifisering for fiskere er en avgjørende forutsetning for videre spredning av sertifiseringen (Blomquist et al., 2015).

Bedre priser på fisk med høyere kvalitet bekreftes også av Sogn-Grundvåg et al. (2014) som har gjort en studie på prispremier på hvitfisk i Storbritannia. Resultatene deres viser at det settes en prispremie på sjømatprodukter som er fanget med line, samt en prispremie på MSC-sertifisert fisk. Det viser seg at forbrukerne foretrekker linefanget hyse og torsk (Sogn-Grundvåg et al., 2014). Ved å bruke et merke på produktet som tilsier at det er linefangst så kan det føre til høyere pris og større etterspørsel etter miljøvennlig fangst, gitt at forbrukerne fortsetter å kjøpe produktet og at prispremier opprettholdes. Linefanget fisk ser også ut til å være av høyere kvalitet enn fisk som er fanget ved bruk av andre metoder (Sogn-Grundvåg et al., 2014). Studien viser også at MSC har klart å etablere en betydelig posisjon i markedet i Storbritannia, og forbrukerne er villig til å betale mer for miljøvennlige produkter (Sogn-Grundvåg et al., 2014).

Asche og Bronnmann (2017) har gjort en studie på prispremier knyttet til MSC-sertifisering på tre forskjellige hvitfiskarter i Tyskland. De analyserer prispremier på frossen torskefilet, frossen alaska pollockfilet og frossen sei. Studien indikerer at dersom en prispremie eksisterer på miljøsertifisert sjømat i tysk dagligvarehandel, så varierer dette med de forskjellige fiskeartene. Prispremien er større for torsk i Tyskland enn den er i Storbritannia, men mindre for alaska pollock og en statistisk ubetydelig prispremie for sei (Asche & Bronnmann, 2017). Johnston og Roheim (2006) referert i Asche og Bronnmann (2017), fant ut at forbrukere er villige til å betale høyere pris for et miljøsertifisert fiskeprodukt, men de er ikke villige til å bytte ut favorittfisken mot en annen type fisk som har en miljøsertifisering.

3.5 Prispremier til fisker og produsent

Sertifiseringsprosessen for å få MSC-sertifisering er todelt; fiskerisertifisering og sporbarhetsertifisering. Dette skaper utfordringer for hvordan man forsker på prispremier i MSC-sertifisert fiske. Fiskere kan oppnå en prispremie for å levere fisk fra et MSC-sertifisert fiskeri uavhengig av om kjøper har en sporbarhetsertifisering (Blomquist et al., 2015). Denne prispremien kan komme fra et forbedret rykte i fiskeriet, oppnåelse eller vedvarende markedsadgang, økt troverdighet i markedet og lignende. I tillegg dersom det er en MSC prispremie på forbrukernivå kan distributøren være villig til å betale fiskere en høyere pris for MSC-sertifisert fisk som også er sporbarhetsertifisert (Blomquist et al., 2015). Det finnes flere studier som viser at det eksisterer en prispremie på miljøsertifiserte produkter i dagligvarehandel. Likevel eksisterer det lite forskning og beviser på at prispremiene og de økonomiske effektene av miljøsertifisering av sjømat treffer produksjonsnivået og fisker i verdikjeden (Blomquist et al., 2015; Stemle et al., 2016).

Wakamatsu (2014) gjennomførte en studie som ønsket å se på om MSC-sertifisering i japanske fiskerier skapte noen fordeler for fiskeriet. Han undersøkte pris til fisker for MSC-sertifisert og ikke-sertifisert flyndre i tre japanske markeder og fant ingen beviser på at det eksisterte noen prispremie. Wakamatsu (2014) oppdaget et strukturelt brudd som indikerer at det er mindre prispåvirkning fra andre større markeder i markedet for sertifisert fisk. Hans studie viser at miljøsertifiserte japanske fiskerier er noe segmentert i markedet og mindre påvirket av større konkurrenter, noe som er en fordel for MSC-sertifiserte fiskerier i Japan. Stemle et al. (2016) har undersøkt om det er noen forskjeller i pris på sertifisert og ikke-sertifisert fisk når den har kommet på land fra fartøyet i tidsperioden før og etter MSC-sertifisering, og om disse har endret seg etter MSC oppsto. Dataene de har brukt omfatter et

tidsrom før og etter MSC-sertifisering for både sertifiserte og usertifiserte fiskerier. Målet med studien til Stemle et al. (2016) var å undersøke om sertifisering kan skape høyere priser til fisker for sertifisert fisk, sammenlignet med deres konkurrenter. Som nevnt tidligere er det mange studier som har undersøkt om forbrukere er villig til å betale en prispremie for sertifiserte sjømatprodukter, men det finnes få som har undersøkt om denne prispremien overføres gjennom forsyningskjeden til produksjonsnivå (Stemle et al., 2016).

Studien til Stemle et al. (2016) viser en indikasjon på at markedsposisjonen til de sertifiserte fiskeriene har forbedret seg etter sertifiseringen enn deres konkurrenter som ikke har sertifisering. Det kan være flere grunner til dette, Stemle et al. (2016) nevner at prisen på sertifisert fisk steg sammenlignet med den usertifiserte. Samtidig sank enten prisen på sertifisert fisk mindre enn på usertifisert, eller så steg prisen for sertifisert fisk mens den sank for den usertifiserte fisken. Det ser også ut til å være begrenset overføring av prispremie fra dagligvarehandel til fisker. Analysen til Stemle et al. (2016) fastslår også at MSC-sertifisering ikke kan sies å være grunnen til noen av endringene i prisforholdet mellom sertifiserte og usertifiserte fiskerier, likevel er det noen korrelasjoner som peker på noen potensielle sammenhenger mellom endringer i prisforholdet til fisker for sertifiserte og ikke-sertifiserte fiskerier og sertifiseringer.

Studien til Blomquist et al. (2015) konkluderer med at de finner ingen beviser for at det finnes noen prispremie på produksjonsnivå. Studien viser også at en prispremie i dagligvarehandel ikke er noen garanti for prispremie på produksjonsnivå. Dette bekrefter også studien til Blomquist et al. (2020). Blomquist et al. (2020) har gjort en studie på hva som skjer med prisen på fisken når de fokuserer på bortfall av MSC-sertifikatet, i stedet for hva som skjer når et fiskeri får en sertifisering. Dersom det finnes en prispremie på MSC-sertifisert fisk forventes det at prisene på fisken faller når MSC-sertifikatet bortfaller (Blomquist et al., 2020). MSC-sertifikatet for fiske i Øst-Baltikum falt bort i desember 2015, da fiskeribestanden på Øst-Baltisk torsk ikke lengre oppfylte kravene til MSC (Blomquist et al., 2020). Bortfallet av MSC-sertifiseringen førte til bekymringer hos fiskeriorganisasjoner om økonomiske tap for fiskere og dårligere markedsadgang (Blomquist et al., 2020). Resultatene av studien til Blomquist et al. (2020) viser at det fantes en prispremie på småtorsk før MSC-sertifikatet falt bort, noe som indikerer at markedsposisjonen ble forverret etter at sertifiseringen forsvant. Prisen på svært liten torsk til fisker faller med rundt 11 prosent etter at sertifiseringen forsvant, mens de fant ingen prispremier på de andre størrelseskategoriene. Prispremien på torsken kommer an på størrelsen på fisken, noe som kan forklares med at torsk

i forskjellige størrelser brukes i forskjellige fiskeprodukter som distribueres til diverse markeder som har ulike verdivurderinger på MSC-sertifisering (Blomquist et al., 2020).

MSC har tidligere blitt kritisert for å ha favorisert storskala industrifiske, og mange små fiskerier har vanskelig for å finansiere kostnadene ved sertifisering, spesielt i utviklingsland (Wakamatsu & Wakamatsu, 2017). For å kunne dra nytte av prispremien ved å være sertifisert må det gjøres store oppkjøp og vedlikeholdsinvesteringer. Dette kan hindre små fiskerier som er bærekraftige fra å få denne sertifiseringen (Wakamatsu & Wakamatsu, 2017). Mindre fiskerier er nødt til å oppnå en prispremie for å kompensere for de høye kostnadene som miljøsertifisering fører med seg, mens for større fiskerier kan få andre markedsfordeler i stedet for en prispremie, slik som bedre markedsadgang eller utvidet markedsandel (Sánchez et al., 2020).

Tidligere studier som er gjort på prispremier på produksjonsnivå har fokusert på kommersielle arter i store fiskerier, og det fantes ingen studier som fokuserer på prispremie på andre arter i mindre fiskerier før Sánchez et al. (2020). Dermed gjorde Sánchez et al. (2020) en studie på om det eksisterer en prispremie på MSC-sertifisert blekksprut i mindre fiskerier i Spania. De ønsket å se på om det eksisterte økonomiske fordeler direkte til fisker, og om det eksisterte en prispremie som kan fungere som et økonomisk insentiv som kan føre til ansvarlig fiske (Sánchez et al., 2020). Sánchez et al. (2020) fant ut at MSC-sertifisering har en positiv effekt på prisene på blekksprut i Spania på førstelinja. Mange tidligere studier har fokusert på prispremier på miljøsertifiserte sjømatprodukter hovedsakelig basert på forbrukernes preferanser, og ikke på om denne premien også oppnås i andre ledd av verdikjeden. Resultatene til Sánchez et al. (2020) er viktige fordi små fiskerier ofte har en negativ tanke rundt miljøsertifisering av sjømat, og deres studie viser at miljøsertifisering av sjømatprodukter kan kompensere for de administrative kostnadene som sertifiseringen fører med seg.

3.6 Mer bærekraftig fiske

Det finnes studier på både prispremier og effekter av MSC til fisker, produsent og dagligvarehandel. Et spørsmål som reises i flere studier, er hvorvidt prispremien faktisk stimulerer til et mer bærekraftig fiske, eller om det bare er om å gjøre for produsentene å få en billigst mulig miljøsertifisering med lite strenge regler. Dette fordi forbrukerne helst velger miljømerket over ikke-miljømerket og en sertifiseringsprosess kan øke effektiviteten. Prispremiene er heller ikke bevist å gjelde for alle bærekraftige og sertifiserte produkter

(Sogn-Grundvåg et al., 2019). Det finnes imidlertid ingen studier, som jeg kjenner til, som har sett på effekten i hele verdikjeden – helt fra fisker til eksportør.

På spørsmålet om miljøsertifiseringer skaper intensiver for bedre fiskeripraksis har studien til Asche og Bronnmann (2017) kommet fram til at det avhenger av fiskearten, markedet og forsyningskjeden. Dette indikerer at miljøsertifiseringer kan være et effektivt verktøy i noen tilfeller, men ikke alle. Konklusjonen i studien er at det kun i markeder med en sterk preferanse for miljøsertifisert sjømat kan gi intensiver for bedre fiskeripraksis. Dersom miljøsertifisering ikke kan omsettes til reell verdi, indikerer teorien at produsenter vil avstå fra sertifisering på grunn av kostnadene dette medfører (Asche & Bronnmann, 2017).

Det har vært mye fokus i tidligere studier på at bærekraftsertifisering kan gi anledning til å ta en høyere pris, men tilsvarende lite fokus på at miljømerkede produkter også kan være med på å redusere kostnadene på grunn av for eksempel forlenget levetid på produktene. Dette kan gjøre det enda mer attraktivt å bli sertifisert og bruke et miljømerke, selv om det ikke finnes et eksplisitt prispåslag knyttet til miljømerket (Sogn-Grundvåg et al., 2019). Det kan også forklare hvorfor miljøsertifisering øker selv om det nødvendigvis ikke kan medføre en prispremie. Fra et bærekraftig perspektiv kan dette være problematisk fordi bruken av miljøsertifiseringer da knyttes til gevinster i forsyningskjeden, og fører nødvendigvis ikke til flere bærekraftige produksjonsprosesser (Sogn-Grundvåg et al., 2019). Studien til Sogn-Grundvåg et al. (2019) indikerer også at levetiden til fisken varierer fra butikkjede til butikkjede. Marks and Spencer er en kjede i Storbritannia med et tydelig fokus på bærekraft, og der har miljøsertifiserte produkter lengre levetid enn i andre kjeder. Dette kan indikere ulike oppfatninger i de ulike ledelsene om verdien av miljøsertifiseringer. Det kan også føre til muligheter for produktdifferensiering, som er produsentenes måte å fremme særegenheter på sine produkter for å skille de ut fra konkurrentenes, som igjen kan føre til bærekraftig og effektiv ressursbruk langs hele verdikjeden (Sogn-Grundvåg et al., 2019; Johansen, 2021).

Blomquist et al. (2015) mener at man ikke vet hvor mye MSC-sertifiserte sjømatprodukter som faktisk bærer MSC-etiketten. Noen kjøper både sertifisert og ikke-sertifisert torsk og det er godt mulig de blander disse når de produserer sluttproduktet. Når dette skjer er det usannsynlig at produsenten ønsker å betale en prispremie for den sertifiserte fisken, da sluttproduktet sannsynligvis ikke vil ha MSC-logoen når det kommer i butikk (Blomquist et al., 2015).

Viktigheten av at prispremier også når ned i verdikjeden til produsent og fisker er stor, da prispremier signaliserer avkastning på investeringen i miljøvennlige fiskeripraksiser (Blomquist et al. 2020). Fravær av prispremier og markedsfordeler til fisker og produsent kan føre til lite engasjement og vilje til miljøsertifisering, dersom kostnadene med sertifiseringen ikke kan rettferdiggjøres (Blomquist et al., 2020). Fordelene med miljøsertifisering må være store nok for produsentene til å veie opp for kostnadene. Lønnsomheten til fiskerne med sertifisering er i det lange løp avgjørende for spredningen av miljøsertifiseringer slik som MSC (Blomquist et al., 2020). Likevel er det en økning i miljøsertifisering av fisk. Denne økningen kan forklares ved at levetiden forlenges, som igjen kan føre til lavere kostnader, samt at konkurransen mellom sertifiserte og ikke-sertifiserte produkter blir svekket fordi lengre levetid fører til færre substitutter (Sogn-Grundvåg et al., 2019).

4 Metodisk tilnærming

I denne delen av oppgaven ønsker jeg å belyse hvilke metoder jeg har brukt for å kunne besvare mine forskningsspørsmål og problemstilling. Den metodiske tilnærmingen i oppgaven er en form for kvalitativ metode, der det undersøkes hvilke effekter bortfallet av MSC har, og hvordan informantene opplever disse effektene. Jeg kommer tilbake til den metodiske tilnærmingen i kapittel 4.3, hvor jeg forklarer hvordan datainnsamlingen har foregått.

4.1 Vitenskapsteoretisk ståsted

Bell et al. (2019) skiller mellom to forskningsfilosofier: ontologi og epistemologi. Ontologi omhandler hvordan virkeligheten og verden oppfattes. Bell et al. (2019) forklarer ontologi som spørsmålet om det sosiale fenomenet vi studerer er noe som eksisterer objektivt, eller om det kommer til virkelighet gjennom menneskelige aktiviteter og tolkningene observatøren gir dem. Ifølge Johannesen et al. (2016) kan ontologiske teorier beskrives som grunnleggende antakelser om verden, altså forutsetninger om mennesker og samfunn som vi tar for gitt i en undersøkelse.

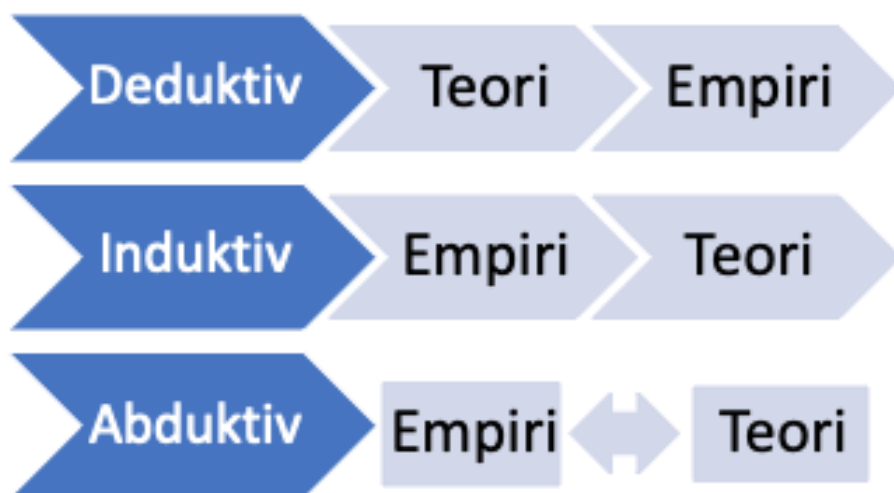
Virkeligheten skapes av hvilken oppfatning informantene har av bortfallet av MSC og hvordan de opplever at den påvirker dem. Målet i studien er å få fram informantenes opplevde virkelighet og hvilke erfaringer de har gjort seg i etterkant.

Epistemologi beskrives av Bell et al. (2019) som teorien om kunnskap. Det handler om hvordan vi tilegner oss kunnskap om verden, og hvordan vi skal forske på den. Videre beskrives teorien av Johannesen et al. (2016) som et spørsmål om det eneste grunnlaget for

forskning er gjennom empiriske data, eller om kunnskap også kan bygges på kun tankevirksomhet og refleksjon. I denne studien brukes det dybdeintervjuer for å innhente kunnskap, og grunnlaget for studien er å se på informantenes fortolkning av bortfallet og hvordan det har påvirket dem, gjennom språk. Ifølge Johannesen et al. (2016) så har alle en forutsetning og bakgrunn som vil påvirke måten man innhenter, analyserer og fortolker data når man forsker. Forståelsen av dataen man innhenter kan påvirkes av hvilke forkunnskaper forskeren sitter med. Dermed er det viktig at forskeren i en slik prosess er bevisst sin bakgrunn og sine forkunnskaper for å minimere subjektivitet. I denne studien er det viktig at jeg som forsker er bevisst på dette gjennom hele prosessen, samt forsøke å motvirke egen subjektivitet. Dette ble forsøkt gjort ved å ikke ta med noen egne synspunkter inn i intervjuprosessen eller tolkningen av datamaterialet. I tillegg var det viktig for meg å være åpen for informantenes meninger rundt MSC og hvordan de har opplevd bortfallet, og ikke svare verken bekreftende eller avkreftende på det informantene fortalte for å unngå å påvirke svarene.

4.1.1 Induktiv og deduktiv forskning

Busch (2013) skiller mellom en deduktiv eller induktiv måte å forske på. I et deduktivt forskningsperspektiv skaper forskeren en hypotese basert på teori som allerede finnes innenfor feltet, som deretter må studeres gjennom empiri. Når man forsker med et induktivt perspektiv derimot, er prosessen motsatt. Da begynner forskeren med å studere eller observere, for deretter å knytte den opp mot teori for å kunne trekke generaliserbare slutninger ut av det en studerer (Bell et al., 2019). Enklere kan man si at i deduktiv metode går forskeren fra teori til empiri, mens i induktiv metode går forskeren fra empiri til teori (Busch, 2013). I tillegg til disse to finnes det også en abduktiv forskningsmetode. Da deduktiv og induktiv metode har sine begrensninger, er abduktiv metode mer pragmatisk. Denne forskningsmetoden beveger seg fram og tilbake mellom teori og empiri (Bell et al., 2019). I denne studien brukes en abduktiv metode hvor en går fram og tilbake mellom teori og empiri, og justerer teorien etter hvert som resultatene av datainnsamlingen innhentes.

Figur 4. *Induktiv og deduktiv forskning*

4.2 Forskningsdesign

Når man studerer ett eller noen få tilfeller inngående med avgrenset oppmerksomhet og mest mulig detaljer, klassifiseres gjerne studien som en casestudie (Johannesen et al., 2016). Man henter inn informasjon fra noen få enheter over en viss tid gjennom en detaljert og omfattende datainnsamling. Forskeren bruker ofte kvalitative metoder som for eksempel observasjon og intervjuer, men det kan også tas i bruk kvantitative metoder og data som for eksempel statistikk (Johannesen et al., 2016). Målet med en casestudie er at leseren skal få en forståelse av temaet som er utforsket gjennom analyse, tolkning og rapport (Johannesen et al., 2016). En case kan bestå av enkel casedesign, hvor man studerer et enkelt tilfelle, eller et flercasedesign, hvor man studerer flere caser. I tillegg kan man ta i bruk en eller flere analyseenheter (Johannesen et al., 2016).

Formålet med denne studien er å undersøke og kartlegge hvilke effekter bortfallet av MSC-sertifiseringen innenfor 12 nautiske mil får for de forskjellige leddene i verdikjeden fra fiskeeksportør til fisker. Her studeres et tilfelle hvor informasjonen hentes inn fra noen få enheter over en viss tid, gjennom bruk av kvalitativ metode. Denne studien klassifiseres som en casestudie med enkel casedesign og flere analyseenheter. Det er innsamlet data fra flere enheter gjennom dybdeintervjuer innenfor en avgrenset kontekst (Johannesen et al., 2016).

Når man velger forskningsdesign skiller man på ekstensivt og intensivt design (Busch, 2013). I et ekstensivt design innhenter man data fra mange kilder, gjennom for eksempel et spørreskjema (Busch, 2013). Dersom man bruker et intensivt design går man mer i dybden og

innhenter data fra et mindre antall kilder gjennom for eksempel intervjuer (Busch, 2013). Forskningsdesignet i oppgaven er et intensivt design, med dybdeintervju fra et mindre tall av interessenter. Dette fordi problemstillingen er kompleks og går i dybden på et mulig problem som omfatter en stor næring med mange variabler som må kartlegges. I et slikt forskningsdesign vil det være naturlig å ta i bruk kvalitativ metode. Dette er fordi datainnsamling gjennom intervjuer gir mye informasjon som kan være vanskelig å analysere gjennom bruk av kvantitativ metode (Busch, 2013).

4.3 Datainnsamling

Det skilles mellom to ulike måter å samle inn data på. Dette er kvalitativ metode og kvantitativ metode (Busch, 2013). En kvalitativ tilnærming baserer seg på kvalitet eller unike egenskaper ved det som forskes på, mens en kvantitativ tilnærming baserer seg på informasjon som kan studeres ved hjelp av tall og kartlegge utbredelse (Johannesen et al., 2016). Kvalitativ metode vektlegger hvorfor noe skjer, mens kvantitativ metode vektlegger at noe skjer (Johannesen et al., 2016). I denne studien er det tatt i bruk kvalitativ metode for å svare på problemstillingen. Dette er fordi jeg ønsker å få en detaljert beskrivelse av hvordan bortfallet av MSC har påvirket de forskjellige leddene i verdikjeden.

4.3.1 Semistrukturert dybdeintervju

Det finnes flere forskjellige måter å samle inn kvalitative data på. Den mest brukte metoden for å gjøre dette er kvalitative intervjuer (Johannesen et al., 2016). Dette er en svært fleksibel måte å samle inn data på, som kan gjøres nesten når og hvor som helst. Formålet med intervju er som regel å forstå eller beskrive noe gjennom dialog, og svarene fra informantene er det som utgjør dataen (Johannesen et al., 2016). Intervju egner seg godt når man skal få med informantenes erfaringer og oppfatninger. Dersom man ønsker fylldige og detaljerte beskrivelser av informantenes følelser, holdninger, erfaringer, oppfatninger, meninger, forståelse og refleksjoner, bruker man gjerne én-til-én-intervju (Johannesen et al., 2016).

Når man gjennomfører intervjuet, har man gjerne en form for intervjuguide man forholder seg til. Denne guiden kan være ustrukturert, semistrukturert, strukturert eller strukturert med faste svaralternativer (Johannesen et al., 2016). I et semistrukturert intervju har forskeren satt sammen noen overordnede spørsmål på forhånd, men rekkefølgen på intervjuet og spørsmålene kan variere (Johannesen et al., 2016).

I denne studien er det tatt i bruk individuelle dybdeintervjuer med totalt ni relevante respondenter for problemstillingen. Her har jeg brukt en semistrukturert intervjuguide, hvor spørsmålene er formulert på forhånd, med aktuelle oppfølgingsspørsmål underveis.

4.3.2 Valg av informanter

Da jeg skulle velge informanter til studien var det viktig å finne informanter i alle leddene i verdikjeden fra fisker til fiskekjøper og til eksportør for å kunne svare på problemstillingen og forskningsspørsmålene best mulig. Informantene ble valgt ut ifra eget nettverk i fiskeribransjen, som igjen har satt meg i kontakt med andre aktuelle informanter. Jeg tok kontakt med en god del aktuelle og kompetente informanter i næringen, og satt til slutt igjen med totalt ni informanter som var villige til å stille. Informantene fordelte seg på fem fiskere, to fiskekjøpere og to fiskeeksportører, se tabell 1. Intervjuene ble gjennomført mellom 17. mars og 12. april 2022.

Tabell 1. *Oversikt over informanter*

Informant	Yrke
Informant 1	Fisker
Informant 2	Fisker
Informant 3	Fisker
Informant 4	Fisker
Informant 5	Fisker
Informant 6	Fiskekjøper
Informant 7	Fiskekjøper
Informant 8	Fiskeeksportør
Informant 9	Fiskeeksportør

I utvelgelsen av fiskere ble det forsøkt å få et bredt utvalg av informanter med tanke på størrelse på båt, fangstredskap, geografisk område og kvote. Se fordelingen av fiskerinformanter i tabell 2.

Tabell 2. Informantenes båter med størrelse, redskap og kvote

Båt	Lengde (meter)	Redskap	Torskekvote (tonn)
Båt 1	21.3	Snurrevad og not	301,43
Båt 2	10.98	Line	42,85
Båt 3	10.98	Line	Åpen gruppe
Båt 4	10.99	Garn	39,62
Båt 5	10.69	Line	42,85

Det ble tatt i bruk tre forskjellige intervjuguider som var utformet ut ifra hvilket ledd i verdikjeden informantene representerte.

I forberedelsene til intervjuene var det viktig for meg å sette meg godt inn i temaet jeg skulle undersøke. Herunder hva MSC faktisk er, hvorfor det falt bort og hvilke konsekvenser det kunne fått, slik at jeg kunne stille relevante spørsmål til informantene. Det var også viktig å forklare til informantene hvorfor jeg undersøkte MSC.

I intervjuene med fiskerne var målet å komme inn på temaer som hvilket område de fisker i og hvorfor, om de fisker utenfor 12-mila for å få fisken MSC-sertifisert, og om bortfallet har påvirket yrket deres i noen grad. I intervjuene med fiskekjøperne var det viktig å komme inn på temaer som kjøp og salg av fisk med og uten MSC, eventuelle prisforskjeller og logistikkproblemer. Med fiskeeksportørene var det viktig å komme inn på temaer som hvordan markedene i Europa påvirkes, prisforskjeller, samt kjøp og salg av MSC og ikke-MSC fisk. Spørsmålene i intervjuguidene ble dermed utformet på bakgrunn av dette. Målet var å finne ut hvordan de ble påvirket av bortfallet av MSC-sertifiseringen.

I intervjusituasjonen var det viktig for meg å skape tillit mellom informant og meg som forsker. Dermed var det lagt opp til en uformell prat både før og etter intervjuet, for å skape trygghet og relasjon mellom informanten og meg. Intervjuene foregikk over Teams, telefon og ansikt til ansikt, og dermed var det viktig for meg å tilpasse meg de forskjellige intervjusituasjonene. I intervjuene som foregikk fysisk var kroppsspråk viktig å tenke på. Det med å være rolig, vise interesse og ha øyekontakt var særlig faktorer som jeg var oppmerksom

på. I intervjuene over telefonen og Teams var ikke kroppsspråk særlig nøye, og dermed ble riktig stemmebruk viktig. Jeg ble obs på å lytte nøye, gi informanten god tid til å svare og ikke avbryte underveis.

4.3.3 Utforming av intervjuguide

I en intervjuguide er som regel spørsmålene utformet i en spesiell rekkefølge (Johannesen et al., 2016). I innledningen presenterer forskeren seg selv og prosjektet, hva man ønsker å stille spørsmål om, varighet og hva dataene skal brukes til. I tillegg må man ha med hvordan intervjuet blir dokumentert, garantere anonymitet og få samtykke til dette (Johannesen et al., 2016). I alle intervjuene i studien ble deltakerne gjort oppmerksom på disse faktorene, og samtykket til dette. I enkelte situasjoner fikk de informasjonen på e-post på forhånd, mens andre fikk det rett før selve intervjuet.

De tre intervjuguidene hadde forskjellig oppbygning. Intervjuguidene for fiskekjøper og fiskeeksportør var bygd opp ganske likt, mens intervjuguiden for fisker skilte seg mer ut. Se intervjuguide (vedlegg 2 , 3 og 4). I selve intervjusituasjonen ble spørsmålene fra intervjuguiden stilt, samt relevante oppfølgingsspørsmål underveis. Det ble også bedt om en sluttkommentar fra alle informantene til slutt. Dette var for å få fram eventuelle andre ting de følte var relevante, og for å få en mykere avslutning på intervjuet.

4.4 Dataanalyse

Ifølge Johannesen et al. (2016) finnes det mange forskjellige måter å analysere og tolke kvalitative data på. Først må mengden data reduseres, dette er fordi det kan være utfordrende å få gode resultater ut av en stor mengde med kvalitative data. Det kan være utfordrende å analysere kvalitative data fordi dataene gjerne er ustrukturerte notater eller transkriberinger av intervjuer (Bell et al., 2019). Det finnes heller ingen fasit på hvordan man kan foreta en kvalitativ analyse på, slik som i kvantitativ dataanalyse (Johannesen et al., 2016). Silverman (2006) referert i Johannesen et al. (2016) peker også på at i kvalitativ datainnsamling er det personen som samler inn dataen som også bør foreta analysen av denne fordi forskerens forforståelse, teorier og hypoteser er viktige utgangspunkter for analysen. Johannesen et al. (2016) peker på at man kan dele dataanalysen i to deler. Den ene delen handler om å organisere dataen etter tema, hvor man reduserer, systematiserer og ordner datamaterialet. Den andre delen innebærer å analysere og tolke datamaterialet.

Ifølge Mason (2002) referert i Johannesen et al. (2016) er det i hovedsak tre forskjellige måter å organisere kvalitativt datamateriale på. Dette er tverrsnittbasert og kategorisk inndeling av

data, kontekstuell dataorganisering og bruk av diagrammer og tabeller. Johannessen et al. (2016) peker også på at forskeren kan bruke en blanding mellom disse metodene i et forskningsprosjekt.

Etter at intervjuene i studien var gjennomført var det viktig å transkribere intervjuene. Etter transkriberingen ble det gjort et forsøk på å sammenfatte funnene. Først trakk jeg ut de viktigste funnene fra hver av de tre kategoriene fisker, fiskekjøper og eksportør. Disse ble nedskrevet i stikkordsform, organisert etter tema. Deretter ble funnene sammenfattet og skrevet ned i ren tekst kategorisert etter hvilket segment de forskjellige informantene tilhører. Disse tekstene ble igjen analysert og tolket for å se om noen av funnene kunne svare på mine forskningsspørsmål.

4.5 Kvalitetskriterier for kvalitativ forskning

Validitet, reliabilitet og generalisering

Begrepene validitet, reliabilitet og generalisering kan i forskningsøyemed oversettes til gyldighet, pålitelighet og overførbarhet (Busch, 2013).

4.5.1 Validitet

Validitet handler om hvorvidt dataene man har samlet inn er gode nok og gyldige representasjoner av fenomenet (Johannessen et al., 2016). Pålitelighet beskrives av Johannessen et al. (2016, s. 230) som “Validiteten i kvalitative undersøkelser dreier seg om i hvilken grad forskerens framgangsmåter og funn på en riktig måte reflekterer formålet med studien og representerer virkeligheten”. For å øke validiteten i oppgaven er det forsøkt å sette funnene opp mot den allerede eksisterende teorien som er brukt for å se om det finnes noen likheter, og eventuelt hvilke nye funn som er gjort. Jeg har forsøkt å være så lite subjektiv som mulig i analysen av datamaterialet, likevel blir det brukt noe subjektivitet i analysen for å klare å tolke datamaterialet. I intervjusituasjonen har det blitt vektlagt å holde seg så objektiv som mulig å verken bekrefte eller avkrefte informantens påstander og svar. Dette ble gjort for å unngå å påvirke informantenes svar.

4.5.2 Reliabilitet

Reliabilitet handler om pålitelighet knyttet til målekvalitet og om vi kan stole på dataene vi har innhentet (Busch, 2013). Hvor nøyaktige dataene er, hvilke data som brukes, innsamlingsmetode og bearbeiding av data knytter seg opp mot reliabilitet (Johannessen et al., 2016). I kvantitativ forskning er reliabilitet kritisk, og det bør utføres tester for å sjekke dataens reliabilitet (Johannessen et al., 2016). Innenfor kvalitativ forskning er ikke reliabilitet

like viktig da det ikke benyttes strukturerte datainnsamlingsteknikker, samtalen styrer gjerne datainnsamlingen (Johannessen et al., 2016). Videre mener Johannessen et al. (2016) at det vil være umulig å duplisere en annen kvalitativ forskers forskning, fordi det finnes ingen med samme erfaringsbakgrunn som forskeren og det vil da være umulig å tolke på samme måte. I denne studien har alle intervjuene blitt tatt opp på lydopptaker, og deretter transkribert. Denne teknikken er med på å styrke reliabiliteten fordi datamaterialet ikke baserer seg på min hukommelse, men på en direkte transkribering av intervjuene. I tillegg har det blitt framstilt en nøyaktig beskrivelse av casen i denne studien, med en detaljert skildring av hva som har blitt gjort i forskningsprosessen, for å styrke påliteligheten i studien.

4.5.3 Generaliserbarhet

Generalisering omhandler hvorvidt resultatene av en studie kan overføres til andre situasjoner eller fenomener (Busch, 2013). I kvalitative studier brukes gjerne overføring av kunnskap i stedet for generalisering, da generalisering kan assosieres med statistisk generalisering og kvantitative studier (Johannessen et al., 2016). Johannessen et al. (2016) beskriver at overførbarheten til en studie dreier seg om forskeren klarer å etablere beskrivelser, begreper, fortolkninger og forklaringer som kan brukes på andre områder enn det som studeres. Denne studien har som formål å undersøke effektene av bortfallet av MSC-sertifiseringen i Norge. Resultatene i denne studien kan overføres til andre studier som ligner på dette caset, som for eksempel effektene av andre miljøsertifiseringer, eller bortfall av MSC i andre land.

4.6 Forskningsetikk

I all forskning må en forholde seg til etiske prinsipper og juridiske retningslinjer (Johannessen et al., 2016). Johannessen et al. (2016, s. 83) beskriver forskningsetiske prinsipper slik: “Det dreier seg om prinsipper, regler og retningslinjer for vurdering av om handlinger er riktige eller gale”. I all forskning som direkte berører andre mennesker vil det oppstå etiske problemstillinger, enten gjennom intervjuer, observasjon eller eksperimenter (Johannessen et al., 2016). I alle intervjuene ble det innhentet godkjenning av informantene om at intervjuene ble tatt opp på lydopptaker. Alle informantene fikk også beskjed om at de ville forbli anonyme i studien og at lydopptakene ble slettet etter bruk. De fikk også informasjon om hva dataene skulle brukes til, undersøkelsens formål, samt informasjon om muligheten til å trekke seg fra studien når som helst og uten begrunnelse. Datainnsamlingen ble også godkjent av Norsk senter for forskningsdata (NSD, se vedlegg 1). Denne studien går lite eller ingenting inn på personsensitive data, både med tanke på etiske hensyn, og fordi jeg som forsker ikke fant det hensiktsmessig. Data og informasjon som kan være med på å identifisere

informantene eller deres arbeidsplass har også blitt fjernet fra studien for å sikre deres anonymitet.

4.7 Styrker og svakheter ved metoden

Som eneste forsker i denne studien har jeg både foretatt utvelgelsen av informantene, skrevet intervjuguide, gjennomført intervjuene og analysert datamaterialet. Fordelen med dette er at min forforståelse, teorier og hypoteser er viktige utgangspunkter for analysen. Dette kan også være en svakhet da det kan føre til subjektivitet i tolkningen av funn. En eventuell løsning på dette kunne vært og utført studien sammen med noen andre, hvor man hadde vært nødt til å drøfte og analysere datamaterialet sammen. Dette kunne vært med på å styrke validiteten og reliabiliteten i studien.

En annen begrensning med metoden er at det er relativt få informanter og dermed står statistisk svakere enn om jeg hadde hatt en kvantitativ tilnærming med mange flere informanter. Det kunne vært en fordel å ha med flere informanter innen alle leddene i verdikjeden, som kunne vært med på å styrke validiteten i studien. Fiskerne i studien tilhører i hovedsak Nord-Norge, og informantene kunne ideelt sett vært flere og representert et større geografisk område. Datainnsamlingen ble i hovedsak gjort midt i torskesesongen, noe som gjorde at mange ikke hadde mulighet til å stille til intervju. I tillegg var tid og kjennskap til MSC-sertifiseringer faktorer som spilte inn. Datainnsamlingen måtte finne sted innenfor et visst tidsrom for at jeg skulle rekke å både transkribere og analysere datamaterialet. Den geografiske begrensningen kan også forklares med manglende kjennskap og informasjon om relevante informanter.

En annen begrensning med datainnsamlingen er at enkelte av intervjuene ble gjennomført digitalt eller over telefonen. Dette kan føre til at viktige poenger kan bortfalle, da det er lettere å stille relevante oppfølgingsspørsmål og se reaksjoner ved hjelp av kroppsspråk. Likevel var det viktig å gi informantene mulighet til å stille til intervju på den plattformen som de ønsket og som passet de best.

5 Resultater

I denne delen av studien skal de innsamlede kvalitative dataene analyseres og presenteres. Her vil også forskningsspørsmål besvares. Resultatene er gruppert inn i forskjellige underoverskrifter som presenterer de forskjellige spørsmålene. I dette kapittelet skal det redegjøres for funn, og disse skal behandles på en systematisk og metodisk måte.

Underoverskriftene i kapittelet er kategorisert etter forskningsspørsmålene i oppgaven, og disse er forsøkt svart på gjennom dataene fra intervjuene. Resultatene innhentet fra de to informantene i fiskeeksportør-segmentet er også skilt fra hverandre i dette kapittelet. Dette er fordi deres svar var svært forskjellige og de jobber med forskjellige typer fiskeprodukter som gjør det naturlig å skille de fra hverandre.

5.1 Finnes det en prispremie på MSC-sertifisert torsk og hyse?

5.1.1 Fisker

Det kommer tydelig fram i intervjuene med alle fiskerne at de ikke får noe bedre betalt for MSC-sertifisert fisk enn annen fisk. Det finnes ingen prispremie på MSC-sertifisert fisk til noen av fiskerne som er intervjuet i denne studien. De forklarte alle at de fikk samme pris for all fisk, uavhengig av om den er fisket innenfor eller utenfor 12 nautiske mil.

5.1.2 Fiskekjøper

Begge informantene sier de har opplevd en prisforskjell på MSC-sertifisert og ikke sertifisert fisk. Det blir nevnt at det kan være forskjell opp i 20 prosent, hvor de får opp mot 20 prosent bedre betalt for MSC-sertifisert fisk i motsetning til ikke sertifisert fisk. En informant nevner store prisforskjeller på MSC-sertifisert og ikke sertifisert fisk, og at det kan være problemer med å få solgt ikke-sertifisert fisk, noe som fører til at de må gå ned i pris. Det har vært vanskelig å ta en høyere pris for sertifisert fisk, utfordringen ligger i å opprettholde prisen på ikke-sertifisert fisk. Totalprisen blir lavere fordi de må selge produkter til en lavere pris enn tidligere. Begge informantene i fiskekjøper-segmentet sier de betaler samme pris til fisker. De har ikke mulighet til å betale mer til fisker da råvareprisene allerede er presset.

5.1.3 Fiskeeksportør

Informant 1

Den første informanten selger ikke MSC-sertifisert fisk i det hele tatt. De merker ikke noen spesielt stor forskjell på pris, men de har heller ikke noe sammenligningsgrunnlag da alt går som ikke-sertifisert. Informanten sier det kan være de som har MSC-sertifisert fisk får bedre betalt for fisken, men at de ikke merker noe til det. Markedene de selger til er ikke så veldig opptatt av MSC-fisk.

Informant 2

Informanten forteller at historisk sett har de opplevd en prisforskjell på opp mot 30 prosent på filetoprodukter. På torskeloins (ryggstykket på fiskefileten, som gjerne betegnes som det beste

stykket på fisken) har det vært en prisforskjell på opptil 1 euro per kilo, som tilsvarer om lag 10 norske kroner per kilo. Dette utgjør mellom 8 og 10 prosent prisforskjell. Informanten forteller at det stort sett er på torsken de merker en prisforskjell, ikke spesielt mye på hyse. Det kan være store prisforskjeller på MSC-sertifisert og ikke-sertifisert fisk. Mange dagligvarekjeder forplikter seg til å selge MSC-sertifisert fisk. Når det da blir mangel på sertifisert fisk så går prisen opp, noe som skaper et kunstig marked og en kunstig prisstigning som ikke er basert på reell etterspørsel. Da er det dagligvarekjedene som er med på å skape prisforskjellen. Denne prisforskjellen varierer fra produkt til produkt og fra marked til marked.

5.2 Påvirkes alle ledd (fisker, kjøper og eksportør) av bortfallet? Påvirkes de forskjellig?

Det kom klart fram i svarene fra fiskere at de ikke påvirkes av bortfallet i noen særlig grad. Kjøper og eksportør derimot svarer at de påvirkes av bortfallet i større grad.

5.2.1 Fisker

I alle intervjuene med fiskere fikk de spørsmål om de kjenner til MSC og bortfallet av MSC-sertifiseringen innenfor 12 nautiske mil på torsk og hyse (vedlegg 2, intervjuguide fiskere). Samtlige informanter svarte at de kjente til sertifiseringen og bortfallet i større eller mindre grad. Alle fiskerne fikk også spørsmål om de har blitt påvirket av bortfallet. Her var også svaret fra samtlige informanter at de ikke har blitt påvirket i noen grad når intervjuene fant sted i mars/april, som er midt i torskesesongen. Flere nevnte at de vet det er en mulighet for at de vil bli påvirket i framtiden. De får samme priser som før, de leverer akkurat som tidligere og de fisker som de alltid har gjort. Flere av fiskerne var ikke så opptatt av MSC-sertifiseringen da den ikke påvirker de i noen særlig grad. Noen mente at konsekvensene av bortfallet kan påvirke fangstmønsteret i framtiden dersom prisen på fisken går ned. Per nå så er det ingen som går lengre ut kun for å få MSC-sertifisert fisk. Faktorer som kom fram som kan påvirke fangstmønsteret er derimot olje og drivstoffpriser. Likevel svarer de fleste at de går dit fisken er, så lenge vær og føreforholdene tillater det.

5.2.2 Fiskekjøper

Før bortfallet kunne all fisken de kjøpte selges videre med MSC-sertifisering, da all hvitfisk som ble tatt opp tidligere var MSC-godkjent. Om den faktisk ble solgt med MSC-sertifisering avhenger av at kjøper har chain of custody. I tillegg har begge bedriftene en sporbarhetsertifisering, noe som gjør at all fisk som tas opp og er MSC-sertifisert kan selges

videre som sertifisert fisk. For som nevnt tidligere er sertifiseringsprosessen todelt hvor de må ha både en fiskerisertifisering og en sporbarhetsertifisering for å kunne selge fisken videre til butikk som MSC.

Det er enkelte kunder som krever og etterspør MSC-sertifiserte produkter, noe som har ført til at de har opplevd å miste enkelte kunder. Dette gjelder spesielt i store markeder i Storbritannia, Tyskland og Frankrike, som alle er markeder hvor de er svært opptatt av MSC-sertifisering. Fiskekjøperne opplever også en prisforskjell opp mot 20 prosent på MSC-sertifisert fisk versus usertifisert fisk, da MSC-sertifiseringen står sterkt i enkelte markeder. En del kunder var veldig klar på at de ikke var interessert i å kjøpe usertifisert fisk da nyheten om bortfallet kom, men så endret enkelte kunder seg etter hvert og var villige til å kjøpe fisken uansett. Etterspørselen etter ikke-godkjent fisk har også tatt seg opp i løpet av sesongen. Her trekkes krigen i Ukraina fram som en mulig grunn til dette. Etterspørselen etter norsk torsk har økt etter krigen brøt ut, og fra et markedsmessig perspektiv ønsker de ikke å involvere seg i russisk torsk. Dette forklares med at det ikke er noe i veien med russiske fiskere eller russisk torsk, men at de ikke ønsker å være bekjent med råvarer fra det markedet.

Noen kunder endret likevel ikke sitt standpunkt, og det har ført til at en informant mistet en del kontrakter og kunder. Konsekvensene av dette er at de må produsere en del varer som er lavere betalt enn de tradisjonelle MSC-sertifiserte produktene. Dette har ført til en lavere totalpris. På enkelte produkter har de merket mer til bortfallet, mens på for eksempel fersk hel fisk og fersk loins så har de ikke opplevd noen store utfordringer. Det blir nevnt at dersom det tilbys mye fisk fra Island, hvor alt er MSC-sertifisert, så stiller de bakerst i køen ut i markedet fordi de ikke kan tilby MSC-sertifisert fisk. I figur 2 kan man se fangsten på torsk både i Norge og Island, og det er tydelig at begge landene fisker mye torsk globalt sett. Så det varierer fra produkt til produkt og marked til marked.

Begge informantene forklarte at de betaler fortsatt samme pris til fisker, uavhengig av om fisken er utenfor eller innenfor 12-mila. Det er en kamp om råstoffet, så dersom de ønsker å betale mindre til fisker for ikke-sertifisert fisk ville det vært vanskelig på grunn av den harde konkurransen om råstoffet. De har heller ingen margin for å kunne betale fisker noe mer for sertifisert fisk da råvareprisen allerede er presset. Det blir også nevnt av en informant at de betaler gjerne mer for fisk av bedre kvalitet. Ingen av fiskekjøperne har unngått å kjøpe fisk som ikke er sertifisert. Dette forklares med at de får solgt fisken videre uansett, da markedet for norsk fisk er godt både med og uten MSC-sertifisering. Det er også supermarkedkjedene

som er mest opptatt av MSC-sertifisert fisk, da de markedsfører fisken direkte mot forbruker. I hotell-, restaurant- og catering-bransjen er MSC ikke like etterspurt.

For å få solgt usertifisert fisk hender det at de må gå ned i pris, eller produsere enkelte varer med lavere pris for å få solgt det, noe som kan gjøre at totalprisen blir lavere. Likevel er det høy etterspørsel etter fisk i verden og etterspørselen etter ikke-MSC fisk begynner å ta seg opp igjen. Kjøperne opplever at enkelte kunder som ikke ville kjøpe usertifisert fisk i starten kjøper det nå.

5.2.3 Fiskeeksportør

Informant 1

Den ene informanten selger mest konvensjonelle produkter som saltfisk, tørrfisk og klippfisk, og de merket ikke noe særlig til bortfallet. Deres største kunder er Portugal og Spania, hvor de ikke er så veldig opptatte av MSC, spesielt ikke på saltfisk. De har mistet noen få kunder som kun vil ha MSC-sertifisert fisk, og dette er til kunder i Frankrike. Det har ikke vært noen problemer med å få solgt fersk fisk uten MSC-sertifisering. De selger kun usertifisert fisk da ingen av deres leverandører går utenfor 12 nautiske mil. De har ikke merket noen prisforskjell etter bortfallet, og det blir nevnt at prisene aldri har vært så høye som nå. Informanten sier også at det kan være at noen som har MSC-sertifisering får enda bedre priser enn de. Dersom etterspørselen hadde vært veldig stor etter MSC-sertifisert fisk hadde de kunne anstrengt seg mer for å få tak i sertifisert råstoff, men per nå gjør de ikke det da etterspørselen ikke er så høy i deres markeder. Informanten nevner også at supermarkedkjedene i enkelte land er veldig opptatte av MSC-sertifisert sjømat fordi de ønsker en enkel legitimering og unngå negativ presse, kommentarer og oppmerksomhet fra miljøvernorganisasjoner.

Informant 2

Den andre informanten i fiskeeksportør-segmentet har en litt annen oppfatning av bortfallet, og har blitt påvirket i større grad. De har opplevd å miste en del kunder i Sverige, Tyskland og Storbritannia primært, og i mindre grad i Frankrike og det sørlige Europa. Det norske markedet har ikke vært berørt av bortfallet av MSC. Norske kjøpere og forbrukere er mer opptatt av at sjømaten er norsk enn av miljøsertifisering. Informanten mener at norske forbrukere er trygge på at norsk fiskeriforvaltning er blant verdens beste, og dermed betyr ikke miljøsertifisering like mye her til lands som i andre europeiske markeder.

Deres største marked for loins er Frankrike, og det selges mye torskeloins til supermarkedene. I Storbritannia og Frankrike kjøpes det mest av ferdige filetprodukter av fisk. I andre markeder selges det en god del hel fisk, spesielt i Sør-Europa. Når man ser på MSC og andre miljøsertifiseringer så er det markedene i Sverige, Tyskland og Storbritannia som er mest opptatt av MSC-sertifisering, og det er der de har merket den største effekten av bortfallet. De har fått kunder i Frankrike og andre markeder til å akseptere norsk torsk og hyse uten MSC-sertifisering. Dette er fordi de har dokumentasjon som er utviklet av Norges Fiskarlag som viser at norsk torsk og hyse som ikke er sertifisert likevel er bærekraftig forvaltet. Denne dokumentasjonen har også vært på høring hos havforskningsinstituttet og fiskeridepartementet. Informanten poengterer at denne dokumentasjonen ikke erstatter MSC eller ICES (det internasjonale havforskningsrådet), som er de som setter anbefalingene for kvotene på de ulike fiskeriene. På kysttorsk er måltallene satt veldig høyt i forhold til tetthet, noe som skaper en stor utfordring for fiskeeksportør.

Informanten opplever prisforskjell på MSC-sertifisert og ikke sertifisert fisk opp mot 30 prosent på filetprodukter. De opplever stor etterspørsel på hyse i Storbritannia som i hovedsak går til fish and chips, og da er ikke MSC-sertifiseringen så etterspurt. Dette kan henge sammen med at fish and chips består av mange uavhengige aktører. De er ikke like utsatt for omdømmeproblemer slik som større aktører har, og det er de større aktørene som i hovedsak etterspør MSC. Det er i hovedsak på torsk de opplever prisforskjell på sertifisert og ikke sertifisert fisk.

Krigen i Ukraina blir også nevnt av fiskeeksportør som en mulig grunn til at de får solgt all fisken selv om den ikke er MSC-sertifisert. Russisk torsk har blitt mye mindre populært, og det er generelt høy etterspørsel etter fisk.

De betaler ikke mer for MSC-sertifisert fisk hos sine leverandører. Informanten forklarer også at de velger å kjøpe fisk uavhengig av om den er MSC-sertifisert eller ikke. Det er kamp om råstoffet, noe som gjør at fiskerne får veldig gode priser for fisken. Dette har sammenheng med økt konkurranse mellom anvendelsene, spesielt på torsk. Vedkommende forklarer også at de får solgt all fisken videre ut i markedet da det er generell mangel på fisk. På grunn av bortfallet har de også mistet veldig viktige markeder i Sverige og Tyskland, noe som har hatt negative økonomiske konsekvenser. Informanten nevner også viktigheten av markedsposisjon med MSC-sertifisering. Man ønsker ikke at norsk fisk skal stenges ute av enkelte markeder. Med MSC-sertifisering har man et redskap for å sikre fri handel og fri markedsadgang på norsk fisk uansett hvor i verden man ønsker å selge. MSC er såpass store og anerkjente i

verden at de har muligheten til å stenge Norge ute av enkelte store markeder dersom man ikke har MSC.

Fiskekjøper og eksportør forklarte at de ikke har endret innkjøpspris på fisk fra fisker, og det kan være med på å forklare hvorfor fisker ikke har blitt påvirket. Fiskekjøper har blitt noe påvirket på pris og etterspørsel. Fiskeeksportørene har opplevd en noe forskjellig påvirkning etter at bortfallet skjedde, dette på grunn av de selger forskjellige produkter til forskjellige markeder. Den ene fiskeeksportøren selger ikke noe MSC-sertifisert fisk.

5.3 Klarer fiskebrukene å skille sertifisert og ikke-sertifisert fisk gjennom produksjonen?

For å kunne selge sertifisert fisk så må den skilles fra ikke-sertifisert fisk i produksjonen, dette er et krav for å kunne få sertifisering. Så alle fiskebruk som selger sertifisert fisk må klare å skille den i produksjonen. Likevel viste det seg at mindre fiskebruk ikke alltid har kapasitet til å skille sertifisert MSC-fisk fra usertifisert fisk. Stor nok lagringsplass har vært en utfordring, og mindre fiskebruk har ikke plass til å skille disse fra hverandre og dermed går mye sertifisert fisk ut fra bruket uten MSC-merket selv om fisken er fisket utenfor 12-mila.

5.3.1 Fiskekjøper

Informant 1

Det er et krav fra MSC om å holde fisken adskilt fra ikke-sertifisert fisk i produksjonen. De har årlig revisjon på dette hvor de kommer inn og går igjennom deres systemer, og tar sporingstester for å sørge for at fisken er adskilt fra hverandre. De har vært nødt til å gjøre store endringer i rutine i produksjonen for å få dette til, disse endringene har vært kostnadsøkende og arbeidskrevende. For å klare å skille mellom sertifisert og ikke-sertifisert fisk må de tømme ned hele produksjonen. Når MSC-sertifisert fisk skal skjæres filet av må hele anlegget først være tømt for annen fisk før de kjører gjennom hele batchen med MSC-fisk før de starter ny ordre. Dette må gjøres for hver eneste batch med enten MSC-sertifisert eller ikke-sertifisert fisk.

Informant 2

På mindre fiskebruk kan det være veldig vanskelig å skille mellom sertifisert og ikke sertifisert i produksjonen. De mangler system som gjør at de ikke klarer å ha et klart skille mellom MSC-fisk og usertifisert fisk. Dette kommer av blant annet for lite lagringskapasitet, det er ikke plass til å skille mellom dem. Dette fører til at det er svært mye MSC-fisk som

selges som ikke-sertifisert fisk fordi de ikke klarer å skille de, og da går alt som usertifisert. De har et mye lavere uttak av MSC enn det de kjøper av fiskerne.

5.3.2 Fiskeeksportør

Informant 2

MSC krever en sporbarhetssertifisering som kalles chain of custody, denne stiller krav til at sertifisert og ikke-sertifisert fisk skal holdes adskilt i produksjonen. De som reviderer MSC besøker deres fabrikker og sjekker at dokumentasjonen på springen er korrekt. Dersom det er gjort feil kan du risikere å miste sertifiseringen i en periode.

6 Diskusjon

I dette kapittelet skal teori og resultater settes opp mot hverandre. Deretter diskuteres problemstillingen opp mot funnene og teori. Dette kapittelet er organisert på samme måte som resultatene med forskningsspørsmålene som underkapitler.

6.1 Finnes det en prispremie på MSC-sertifisert torsk og hyse?

Svært mye av teorien som er brukt i denne oppgaven baserer seg på pris og prispremier på miljøsertifiserte (i hovedsak MSC) fiskeprodukter. Det er flere studier som viser at det finnes en prispremie til forhandlere på MSC-sertifiserte produkter i enkelte markeder (Sogn-Grundvåg et al., 2013; Asche & Bronnmann, 2017).

I intervjuene med fiskere kom det tydelig fram at de ikke oppnår noen prispremie på MSC-sertifisert fisk. De får ikke bedre betalt for MSC-fisk og ingenting har endret seg etter at sertifiseringen forsvant innenfor 12-mila. Tidligere studier viser at det finnes prispremie på MSC-sertifisert fisk i enkelte markeder, men hvorvidt denne prispremien når fisker er derimot usikkert. Stemle et al. (2016) fant ut at det er høyere pris på enkelte sertifiserte arter, hvor prispremien eksisterer på noen, men ikke andre sertifiserte arter. Studien indikerer også at det er en begrenset overføring av prispremie fra dagligvarehandel til fisker, og at MSC-sertifisering ikke kan fastslås å være grunnen til endringene i prisforholdet mellom sertifiserte og usertifiserte fiskerier (Stemle et al., 2016). Likevel var det noen korrelasjoner som kan tyde på noen potensielle sammenhenger mellom endringer i prisene til fisker og sertifisering (Stemle et al., 2016). Sánchez et al. (2020) konkluderte med at MSC-sertifisering har en positiv effekt på prisene på blekksprut i Spania til fisker. Dermed kan det ifølge Stemle et al (2016) og Sánchez et al. (2020) være at prispremiene når fisker, men resultatene er noe sprikende. Blomquist et al. (2015) sin studie indikerer bedre pris til fisker dersom fisken er av

høy kvalitet, men fastslår at det ikke finnes noen prispremie på grunn av sertifisering. Resultatene av studien jeg gjennomførte tilsier at fisker ikke får noen prispremie, og kan sies å delvis henge sammen med det som er funnet i tidligere studier.

Studien til Sogn-Grundvåg et al. (2014) viser at forbrukere foretrekker linefanget hyse og torsk og at dagligvarehandelen oppnår en prispremie på linefanget fisk og MSC-sertifisert fisk. Både Sogn-Grundvåg et al. (2014) og Blomquist et al. (2015) fastslår at det finnes en prispremie på fisk av høyere kvalitet i supermarkeder i enkelte markeder. Dette bekreftet en av fiskekjøperne som fortalte at de betaler mer for bedre kvalitet på fisken. Fiskekjøper fortalte at denne prispremien på kvalitet betaler de uavhengig av om fisken er MSC-sertifisert eller ikke. Prispremien i mine resultater kan ikke sies å ha noen sammenheng med sertifisering.

Forbrukere i Storbritannia er villige til å betale mellom 10 til 15 prosent mer for miljøsertifiserte sjømatprodukter enn for ikke-sertifiserte produkter, dette viser en studie gjort av Stemle et al. (2016). Dette er når produktet er i butikk og det viser en prispremie på sertifisert fisk i dagligvarehandel. Dette kan stemme over ens med det fiskeeksportør fortalte om at MSC-sertifisering står veldig sterkt hos britene, hvor de har opplevd å miste noen kunder på grunn av bortfallet. Asche og Bronnmann (2017) konkluderte med at dersom det eksisterer en prispremie på miljøsertifisert sjømat i tysk dagligvarehandel, så varierer dette med de forskjellige fiskeartene. De fant ut at torsk gir en høyere prispremie i Tyskland enn i Storbritannia. Dette bekreftet også informanten i fiskeeksportør-segmentet som fortalte at det eksisterer en prispremie på torsk, og at miljømerking står sterkt i Tyskland. Studien til Blomquist et al. (2015) bekrefter også prispremien på torsk i dagligvarehandel i Sverige. Dette er i tråd med hva fiskeeksportør fortalte om at MSC står sterkt i det svenske markedet, og at de har opplevd å miste kunder der etter bortfallet. Informanten fortalte også at prisen er høyere på torsk dersom den er sertifisert.

Flere av studiene som er belyst i teorikapittelet viser at prispremier eksisterer på MSC-sertifisert fisk i Tyskland, Storbritannia og Sverige. Dette er helt i sammenheng med det fiskeeksportør fortalte om hvor MSC står sterkest og hvor de har opplevd å miste flest kunder. Flere studier viser også prispremier i dagligvarehandel. Dette fortalte også fiskeeksportør om i intervjuet. Informanten forklarte at flere dagligvarekjeder har forpliktet seg til å selge MSC-sertifisert fisk og er da kun villige til å kjøpe sertifisert fisk.

6.2 Påvirkes alle ledd (fisker, kjøper og eksportør) av bortfallet? Påvirkes de forskjellig?

Klar formidling av et budskap til forbruker som skaper intensiver for bærekraftig praksis eller ledelse er et av suksesskriteriene for en miljøsertifisering ifølge Asche et al. (2015). De skal hjelpe forbrukere med å ta informerte valg når de handler sjømat ved å forsikre de om at sjømaten kommer fra et godt forvaltet bærekraftig fiskeri (Blomquist et al., 2015).

Blomquist et al. (2020) utførte en studie på hva som skjedde med prisene på fisken når MSC falt bort på Øst-Baltisk torsk. Likt som i Norge førte dette bortfallet til bekymringer hos fiskerierorganisasjoner om økonomiske tap for fiskere og dårligere markedsadgang (Blomquist et al., 2020). Denne studien viste at det fantes en prispremie på småtorsk før MSC-sertifikatet falt bort, noe som kan indikere at markedsposisjonen ble forverret etter at sertifiseringen forsvant (Blomquist et al., 2020). Dette kom også tydelig fram i flere av intervjuene med fiskekjøper og fiskeeksportør, at de har mistet enkelte kunder eller fått dårligere markedsadgang i enkelte land etter at MSC-sertifiseringen falt bort.

Det er ingen studier brukt i denne oppgaven som sier noe om hvem som påvirkes av bortfallet og om de påvirkes forskjellig. Og som nevnt tidligere i teorikapittelet så finnes det ingen studier, som jeg kjenner til, som har sett på effekten i hele verdikjeden fra fisker til eksportør.

I intervjuene som ble gjennomført kom det fram at fiskere ikke blir nevneverdig påvirket av bortfallet. De får samme priser som før, og de fisker som før. Når det gjelder fiskekjøpere så sier de at de blir påvirket i nokså stor grad. De merker det på prisene, at de må gå ned i pris på enkelte produkter og at de kanskje må produsere andre produkter enn de vanligvis ville gjort for å få de solgt videre. Totalprisen på fisken har gått ned for kjøperne. For fiskeeksportørene er det kun en av informantene som svarer at de påvirkes i større grad. De har mistet en del kunder i noen markeder rundt om i Europa, og de har merket en prisforskjell på opptil 30 prosent.

Stemle et al. (2016) fant en indikasjon på at markedsposisjonen til de sertifiserte fiskeriene har forbedret seg etter sertifiseringen i forhold til deres konkurrenter som ikke har sertifisering. Studien til Blomquist et al (2020) indikerer også at bortfall av MSC kan forverre markedsposisjonen. Dette stemmer over ens med det fiskeeksportør-informanten sa i intervjuet om at markedsposisjonen blir mye bedre med sertifisering enn uten. Da har man mulighet til å gå inn i alle markeder man ønsker, og vil ikke kunne blokkeres ute av MSC.

Et annet aspekt som ble nevnt av fiskeeksportør er at markedet i Storbritannia ikke er så opptatt av MSC når det kommer til hyse som brukes i fish and chips. Det ble også nevnt at det er store aktører i dagligvarekjedene som er spesielt opptatt av MSC på grunn av omdømmet. Dette kan være en forklarende faktor på hvorfor de mindre aktørene som selger fish and chips i Storbritannia ikke er så opptatt av MSC. De små uavhengige chippiene (de som selger fish and chips) er ikke like opptatt av omdømme som de store aktørene.

MSC har blitt mindre viktig i løpet av sesongen. Flere av aktørene som ikke ville kjøpe usertifisert fisk har valgt å gjøre det likevel. Dette kan forklares med flere ting, blant annet etterspørsel etter fisk og spesielt norsk torsk. Et annet aspekt er krigen i Ukraina som gjør at enkelte ikke vil kjøpe russisk fisk. Som man ser av figur 2 så er om lag 30 prosent av all atlantisk torsk russisk. Dersom man da slutter å kjøpe russisk torsk vil det sannsynligvis merkes på etterspørselen hos konkurrentene.

Både fiskekjøper og fiskeeksportør forklarer i intervjuene at de blir påvirket av bortfallet i større eller mindre grad. Markedsadgang og pris er faktorer som blir hyppigst nevnt. De har mistet enkelte kunder i enkelte markeder, spesielt i Tyskland, Sverige og Storbritannia. Ifølge teorien er dette land som er opptatte av MSC-sertifisering, noe som støttes opp av resultatene i denne casestudien.

6.3 Klarer fiskebrukene å skille sertifisert og ikke-sertifisert fisk i produksjonen?

Ifølge Blomquist et al. (2015) vet man ikke hvor mange MSC-sertifiserte sjømatprodukter som faktisk bærer MSC-etiketten. Det er flere som kjøper både sertifisert og ikke-sertifisert torsk, og det er en mulighet for at disse blandes i produksjonen. Da er det usannsynlig at det betales en prispremie på sluttproduktet fordi det sannsynligvis ikke vil bære MSC-logoen når det havner i dagligvarebutikk (Blomquist et al., 2015). Dette er et problem som oppstår hos enkelte fiskebruk også som ikke får til å skille mellom sertifisert og usertifisert fisk. Som den ene informanten fortalte så klarer de ikke å skille fisken i produksjonen på grunn av logistikkproblemer og dermed går mye fisk ut som usertifisert når deler av den faktisk er sertifisert. Dette i henhold til MSC sin chain of custody standard som krever at produsentene har et sporbarhetssertifikat for å kunne sertifisere produktene sine (Marine Stewardship Council, u.å.a). Wakamatsu og Wakamatsu (2017) nevnte i sin studie at mindre fiskerier som er bærekraftige kan hindres i å få sertifisering på grunn av kostnadene sertifiseringen medfører, slik som store oppkjøp og vedlikeholdsinvesteringer. Dette kan sammenlignes med

det informanten sa, dersom de hadde investert i et større bygg med bedre lagringskapasitet ville de muligens kunne klart å skille fisken i produksjonen. Dette hadde medført at større deler av fisken de produserer kunne blitt solgt som sertifisert.

Resultatene fra datainnsamlingen indikerer at det definitivt er logistikkutfordringer for enkelte fiskebruk som gjør at sertifisert fisk selges som ikke-sertifisert. Dette medfører at de ikke får en eventuell prispremie på fisken. Samtidig innebærer logistikkutfordringene trolig en betydelig ekstrakostnad dersom den sertifiserte fisken skal holdes adskilt gjennom produksjonen. Disse kostnadene er for øyeblikket trolig høyere enn eventuelle prispremier hos en av fiskebrukene som ble intervjuet.

6.4 Hva er konsekvensene av bortfall av MSC-sertifikat for torsk fisket innenfor 12 nautiske mil?

Effekten av bortfallet har vært forskjellig både på innkjøp, eksport og logistikk. Det har vært utført mange studier på om det eksisterer prispremier på MSC-sertifisert sjømat. Flere av studiene avdekker at det finnes en prispremie på sertifisert sjømat, men det er fortsatt litt usikkert om prispremien faktisk treffer fisker og produsent. Bortfallet har påvirket fiskekjøper og fiskeeksportør, men der endringen faktisk skal finne sted, på førstehånd (hos fiskeren) har bortfallet ikke hatt noen effekt. Det ligger heller ikke noen motivasjon til grunn for at fisker skal gå utenfor 12 nautiske mil for å få MSC-sertifisert fisk. De får ingen prispremie for sertifisert fisk, og med økte drivstoffpriser kan de potensielt tape penger på å fiske utenfor 12 mila. Dersom de hadde fått en prispremie ville motivasjonen sannsynligvis vært større for å jobbe mot sertifisering. Det er også sprikende resultater på om fiskebrukene klarer å skille mellom sertifisert og ikke-sertifisert fisk gjennom produksjonen. Det kan tyde på at for større anlegg har dette gått greit etter at de har lagt om rutinene og gjort noen vedlikeholdsinvesteringer. På mindre anlegg er det derimot problematisk, fordi det fører til at det selges mindre MSC-sertifisert fisk enn det de får inn.

Blomquist et al. (2020) forklarer viktigheten av at prispremien når ned i verdikjeden til fisker, da dette signaliserer avkastning på investeringen i miljøvennlige fiskeripraksiser. Ut ifra resultatene av datainnsamlingen så påvirkes ikke fiskere i nevneverdig grad av bortfallet. Dette kan være en indikasjon på at fisker heller ikke får noen prispremie for å fiske mer miljøvennlig. Det er ifølge resultatene ingen fordeler ved å fiske utenfor 12-mila for fisker, noe som kan føre til at viljen til å fiske mer miljøvennlig forsvinner. Fravær av prispremier til fisker kan ifølge Blomquist et al. (2020) føre til lite engasjement og vilje til miljøsertifisering.

Alle informantene i fisker-segmentet sa de var opptatt av miljøvennlig fiske, og at de ønsker at næringen skal være bærekraftig. Likevel var det flere som mente at MSC ikke nødvendigvis var riktig vei å gå for å være bærekraftig. Fiskerne får ikke noe igjen for MSC-fisk slik de så det, prisen er den samme. Det kan, som teorien indikerer, føre til at de ikke engasjerer seg i sertifisering da de ikke får noen gevinst som rettferdiggjør kostnadene med sertifisering.

I denne studien har jeg sett på effekten av bortfallet av MSC innenfor 12 nautiske mil i hele verdikjeden fra fisker til eksportør, noe som ikke har vært gjort tidligere. MSC-sertifiseringen skal bidra til mer bærekraftige fiskerier, og ifølge MSCs theory of change så er det vesentlig at fiskeren tjener på dette fordi det er her endringen skjer. De andre leddene i verdikjeden ønsker likevel MSC, noe som er viktig fordi det sikrer markedsadgang. Da kan man stille spørsmål om i hvilken grad MSC lykkes med det som er deres målsetning: å bidra til mer bærekraftige fiskerier? Dette er det viktigste funnet i denne studien.

7 Begrensninger ved studien

Dette er en mindre studie gjennomført på relativt kort tid, noe som gjør at den ikke får belyst alle effektene ved bortfallet av MSC-sertifiseringen. Her kunne (som nevnt i kapittel 4.7), utvalget av informanter vært større, spesielt blant fiskeeksportørene, hvor bortfallet trolig har truffet hardt. Den ene informanten solgte ikke MSC-sertifisert fisk i det hele tatt, og dermed ble det et dårligere sammenligningsgrunnlag enn ventet.

Dersom jeg skulle gjennomført studien på nytt, eller utvidet denne studien ville jeg kanskje foretrukket og hatt en blanding av kvalitative og kvantitative data for å kunne belyse problemstillingen enda bedre.

7.1 Nytte av studien

Denne studien kan benyttes i forbindelse med videre forskning på prispremier og/eller miljøsertifisering av sjømat. Den kan også brukes i forbindelse med videre forskning på MSC gjennom hele verdikjeden. Det kunne også vært interessant og gjennomført en lignende studie i et annet land hvor MSC har falt bort, og sammenlignet med denne studien for å se om resultatene ble de samme.

Gjennom mitt arbeid med denne studien, har jeg blant annet sett at det med fordel kan forskes mer på hvilken betydning sertifiseringen har for alle leddene i verdikjeden som en helhet. Det

hadde også vært fint og hatt statistikk som sier noe om hvor mye fisk som selges som MSC og ikke etter at sertifiseringen falt bort, både fra Norge generelt, men også fra de forskjellige fiskebrukene. Dersom Norge får tilbake MSC-sertifiseringen innenfor 12 nautiske mil hadde det vært interessant å sett på effektene av en eventuell reversering og sammenlignet med denne studien. Det hadde også vært interessant å få belyst forbrukeratferden som følger av slik sertifisering i Norge, og sett på hvor viktig det er for de som skal ha fisken på middagsbordet. Det er egentlig der man bør begynne.

8 Referanser

- Asche, F., & Bronnmann, J. (2017). Price premiums for ecolabelled seafood: MSC certification in Germany. *Australian Journal of Agricultural and Resource Economics*, 61(4), 576-589. <https://doi.org/10.1111/1467-8489.12217>
- Asche, F., Larsen, T. A., Smith, M. D., Sogn-Grundvåg, G., & Young, J. A. (2015). Pricing of eco-labels with retailer heterogeneity. *Food Policy*, 53, 82-93. <https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2015.04.004>
- Bandlien, B. (2022, 31. januar) Vikingtiden i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 31. august 2022 fra: <https://snl.no/vikingtiden>
- Bell, E., Bryman, A. & Harley, B. (2019). *Business research methods* (5. utg). Oxford: Oxford University Press.
- Blomquist, J., Bartolino, V., & Waldo, S. (2015). Price premiums for providing eco-labelled seafood: Evidence from MSC-certified cod in Sweden. *Journal of agricultural economics*, 66(3), 690-704. <https://doi.org/10.1111/1477-9552.12106>
- Blomquist, J., Bartolino, V., & Waldo, S. (2020). Price premiums for eco-labelled seafood: effects of the MSC certification suspension in the Baltic Sea cod fishery. *European Review of Agricultural Economics*, 47(1), 50-70. <https://doi.org/10.1093/erae/jby047>
- Budalen, A., Thonhaugen, M. & Indsetviken, E. H. (2020, 31. Oktober). Den anerkjente skreien står i fare for å miste viktig bærekraftsmerke. *NRK*. Hentet fra: <https://www.nrk.no/nordland/norge-er-kjent-for-baerekraftig-fiskeri-men-na-kan-skreien-miste-viktig-msc-merke-1.15223385>
- Busch, T. (2013) *Akademisk skriving for bachelor og masterstudenter*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Christian, C., Ainley, D., Bailey, M., Dayton, P., Hocevar, J., LeVine, M., Nikoloyuk, J., Nouvian, C., Velarde, E., Werner, R. & Jacquet, J. (2013). A review of formal objections to Marine Stewardship Council fisheries certifications. *Biological Conservation*, 161, 10-17. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2013.01.002>
- Fiskeribladet (2021, 03. Mars). Fiskeribladet mener: Ny krise truer I torskemarkedene. *Fiskeribladet*. Hentet fra: <https://www.fiskeribladet.no/meninger/fiskeribladet-mener-ny-krise-truer-i-torskemarkedene/2-1-972572>
- Fiskeridirektoratet. (u.å) *Rundvekt (tonn) fordelt på art*. Hentet fra: <https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske/Tall-og-analyse/Fangst-og-kvoter/Fangst/Fangst-fordelt-paa-art>

- Fjeld, I.E. (2021, 23. Mars) Dramatisk utslippsøkning i Norge om vi regner med tråling av havbunnen, *NRK*. Hentet fra: <https://www.nrk.no/norge/bunntroling-frigjor-like-mye-karbon-som-flytrafikken-1.15422683>
- FN-sambandet (2022, 23.02a). *FNs bærekraftsmål*. Hentet fra: <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal>
- FN-sambandet (2022, 23.02b). *Livet i havet*. Hentet fra: <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal/livet-i-havet>
- FN-sambandet (2022, 23.02c). *Bærekraftig utvikling*. Hentet fra: <https://www.fn.no/tema/fattigdom/baerekraftig-utvikling>
- Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2020). *Global capture production Quantity (1950 – 2020)*. [Statistikk]. https://www.fao.org/fishery/statistics-query/en/capture/capture_quantity
- Gulbrandsen, L. H. (2006). Creating markets for eco-labelling: Are consumers insignificant?. *International journal of consumer studies*, 30(5), 477-489. <https://doi.org/10.1111/j.1470-6431.2006.00534.x>
- Gulbrandsen, L. H. (2009). The emergence and effectiveness of the Marine Stewardship Council. *Marine Policy*, 33, 654-660. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2009.01.002>
- Guttormsen, A. G., and K. H. Roll. (2011). Technical Efficiency in a Heterogeneous Fishery: The Case of Norwegian Groundfish Fisheries. *Marine Resource Economics* 26 (4): 293–307. <https://doi.org/10.5950/0738-1360-26.4.293>
- Hadjimichael, M., & Hegland, T. J. (2016). Really sustainable? Inherent risks of eco-labeling in fisheries. *Fisheries Research*, 174, 129-135. <https://doi.org/10.1016/j.fishres.2015.09.012>
- Havforskningsinstituttet (2022, 15. juni). *Kvoteråd: Kysttorsk nord for 67°N*. Hentet fra: <https://www.hi.no/hi/radgivning/kvoterad/2023/kysttorsk-nord-for-67n>
- Helgesen, Jan E. (2022, 18. juli) Økonomisk sone. I *Store Norske Leksikon* på snl.no. Hentet fra: https://snl.no/%C3%B8konomisk_sone
- Hermansen, Ø., and B. Dreyer. (2010). Challenging Spatial and Seasonal Distribution of Fish Landings: The Experiences from Rural Community Quotas in Norway. *Marine Policy* 34, 567–74. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2009.11.003>
- Jamwal, A., Agrawal, R., Sharma, M., Kumar, V. & Kumar, S. (2021). Developing A sustainability framework for Industry 4.0. *Procedia CIRP*, 98, 430-435. <https://doi.org/10.1016/j.procir.2021.01.129>

- Johannesen, A., Tufte, P.A. og Christoffersen, L. (2016) *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5. Utg) Oslo: Abstrakt forlag.
- Johansen, K. (2021, 14. desember) Produktdifferensiering i *Store norske leksikon*. Hentet 31. august 2022 fra: <https://snl.no/produktdifferensiering>
- KBNN (2021, 03. Mai). *Hva betyr bortfall av MSC-sertifiseringen for nordnorsk fiskeri?* Hentet fra: <https://www.kbnn.no/artikkel/hva-betyr-bortfall-av-msc-sertifiseringen-for-nordnorsk-fiskeri>
- Lajus, D., Stogova, D., & Keskitalo, E. C. H. (2018). The implementation of Marine Stewardship Council (MSC) certification in Russia: Achievements and considerations. *Marine Policy*, 90, 105-114. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2018.01.001>
- Larsen, T. B. (2021, 13. april) Tap av MSC-sertifikater. *Hva er veien videre?* Norges Fiskarlag. Hentet fra: <https://www.fiskarlaget.no/component/fabrik/details/5/2440-tap-av-msc-sertifikater>
- Lorentsen, H.M og Indsetviken, E.H. (2016, 05. Februar) Det du trenger å vite om forskjellen på skrei og kysttorsk, *NRK*. Hentet fra: <https://www.nrk.no/nordland/vet-du-forskjellen-pa-skrei-og-kysttorsk -1.12789161>
- Marine Stewardship Council (u.å.a) *Hva betyr det blå MSC-miljømerket?* Hentet fra: <https://www.msc.org/no/hva-vi-gjoer/vaar-tilnaerming/hva-betyr-det-blaa-msc-miljoemerket>
- Marine Stewardship Council (u.å.b) *Our approach. Our theory of change.* Hentet fra: <https://www.msc.org/what-we-are-doing/our-approach>
- Marine Stewardship Council (2022) *Track a fishery.* Hentet fra: <https://fisheries.msc.org/en/fisheries/@@search?q=&term=&bucket=&start=fishery%3Asequence&end=fishery%3Asequence&start=uoc%3Asequence&end=uoc%3Asequence&start=species%3Asequence&end=species%3Asequence&start=gear%3Asequence&end=gear%3Asequence&start=location%3Asequence&end=location%3Asequence&start=certificate%3Asequence&end=certificate%3Asequence&filter=Update+Results#fndtn-results-tab>
- Norges Fiskarlag. (2022, 15. juni). *Kysttorsk 2023. Kvoteråd fra ICES*. Hentet fra: <https://www.fiskarlaget.no/nyheter/details/5/2894-kysttorsk-2023>
- Norges Råfisklag. (2021). *MSC-sertifikatet for torsk innenfor 12nm opphører f.o.m. 15.august 2021*. Hentet fra: <https://www.rafisklaget.no/rundskriv-list/25-2021>

- Norges Sjømatråd. (2022a). *Nøkkeltall*. Hentet fra <https://seafood.no/markedsinnsikt/nokkeltall/>
- Norges Sjømatråd. (2022b). *Sjømateksporten passerte 120 milliarder kroner i fjor*. Hentet fra <https://seafood.no/aktuelt/nyheter/sjomateksporten-passerte-120-milliarder-kroner-i-fjor/>
- Olerud, K. (2020, 10. mars) Verdenskommisjonen for miljø og utvikling i *Store norske leksikon*. Hentet 3. mai 2022 fra: https://snl.no/Verdenskommisjonen_for_milj%C3%B8_og_utvikling
- Pettersen, I. K., & Asche, F. (2020). Hedonic price analysis of ex-vessel cod markets in Norway. *Marine Resource Economics*, 35(4), 343-359. <https://doi.org/10.1086/710052>
- Puig, P., Canals, M., Company, J.B., Martin, J., Amblas, D., Lastras, G., Palanques, A. & Calafat, A.M. (2012) Ploughing the deep sea floor. *Nature* 489, 286–289. <https://doi.org/10.1038/nature11410>
- Regjeringen. (2021, 10. November) *Norges kyst og havområder*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/klima-og-miljo/naturmangfold/innsiktsartikler-naturmangfold/hag-og-kyst---behov-for-a-sikre-arts-mangfold/id2076396/>
- Roheim, C. A., Asche, F. & Santos, J. I. (2011) The Elusive Price Premium for Ecolabelled Products: Evidence from Seafood in the UK Market. *Journal of Agricultural Economics*, 63(3), 655-668. <https://doi.org/10.1111/j.1477-9552.2011.00299.x>
- Roheim, C. A., Busch, S. R., Asche, F., Sanchirico, J. N. & Uchida, H. (2018). Evolution and future of the sustainable seafood market. *Nature sustainability*, 1(8), 392-398. <https://doi.org/10.1038/s41893-018-0115-z>
- Rolsdorph, N. (2021, 27. januar) Norges utenrikshandel i *Store norske leksikon* på. Hentet 20. april 2022 fra: https://snl.no/Norges_utenrikshandel
- Sánchez, J. L. F., Polanco, J. M. F., & García, I. L. (2020). Evidence of price premium for MSC-certified products at fishers' level: the case of the artisanal fleet of common octopus from Asturias (Spain). *Marine Policy*, 119, 104098. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2020.104098>
- Sogn-Grundvåg, G., Asche, F., Zhang, D., & Young, J. A. (2019). Eco-labels and product longevity: The case of whitefish in UK grocery retailing. *Food Policy*, 88, 101750. <https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2019.101750>

- Sogn-Grundvåg, G., Larsen, T. A., & Young, J. A. (2013). The value of line-caught and other attributes: An exploration of price premiums for chilled fish in UK supermarkets. *Marine Policy*, 38, 41-44. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2012.05.017>
- Sogn-Grundvåg, G., Larsen, T. A., & Young, J. A. (2014). Product differentiation with credence attributes and private labels: The case of whitefish in UK supermarkets. *Journal of Agricultural Economics*, 65(2), 368-382. <https://doi.org/10.1111/1477-9552.12047>
- Statistisk Sentralbyrå. (2022). *Inntekter fra olje og gass*. Fakta om olje og energi. Hentet fra: <https://www.ssb.no/energi-og-industri/faktaside/olje-og-energi>
- Standal, D., & F. Asche. (2018). Hesitant Reforms: The Norwegian Approach Towards ITQs. *Marine Policy* 88, 58–63 <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2017.11.005>
- Stemle, A., Uchida, H. & Roheim, C. A. (2016). Have dockside prices improved after MSC certification? Analysis of multiple fisheries. *Fisheries Research*, 182, 116-123. <https://doi.org/10.1016/j.fishres.2015.07.022>
- Straume, H.-M., J. L. Anderson, F. Asche, & I. Gaasland. (2020). Delivering the Goods: The Determinants of Norwegian Seafood Exports. *Marine Resource Economics* 35(1), 83–96. <https://doi.org/10.1086/707067>
- Thonhaugen, M. (2021, 18. august) Nå har skreien mistet et viktig miljømerke. Det kan få økonomiske konsekvenser, *NRK*. Hentet fra: <https://www.nrk.no/nordland/msc-merket-for-baerekraft-faller-fra-for-norsk-torsk-og-skrei--uttrykker-bekymring-for-eksporten-1.15613544>
- Tjernshaugen, Andreas (2022, 29. mars) Bærekraft i *Store Norske Leksikon*. Hentet fra: <https://snl.no/b%C3%A6rekraft>
- Verdenskommisjonen for miljø og utvikling. (1987). *Vår felles framtid*. Oslo: Tiden Norsk Forlag
- Wakamatsu, H. (2014). The impact of MSC certification on a Japanese certified fishery. *Marine Resource Economics*, 29(1), 55-67. <https://doi.org/10.1086/676287>
- Wakamatsu, M., & Wakamatsu, H. (2017). The certification of small-scale fisheries. *Marine Policy*, 77, 97-103. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2016.12.016>

9 Vedlegg

Vedlegg 1

NSD - Vurdering

Dato

04.03.2022

Type

Standard

Referansenummer

573817

Prosjekttittel

Masteroppgave - datainnsamling

Behandlingsansvarlig institusjon

UiT Norges Arktiske Universitet / Fakultet for biovitenskap, fiskeri og økonomi /
Handelshøgskolen

Felles behandlingsansvarlige institusjoner

- Nofima AS

Prosjektansvarlig

Bernt Arne Bertheussen

Student

Marte Bye Sørnes

Prosjektperiode

01.01.2022 - 01.06.2022

Kommentar

OM VURDERINGEN

Personverntjenester har en avtale med institusjonen du forsker eller studerer ved. Denne avtalen innebærer at vi skal gi deg råd slik at behandlingen av personopplysninger i prosjektet ditt er lovlig etter personvernregelverket. Personverntjenester har nå vurdert den planlagte behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at behandlingen er lovlig, hvis den gjennomføres slik den er beskrevet i meldeskjemaet med dialog og vedlegg.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige personopplysninger frem til 01.06.2022.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 nr. 11 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse, som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. For alminnelige personopplysninger vil lovlig grunnlag for behandlingen være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 a.

PERSONVERNPRINSIPPER

Personverntjenester vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen: om lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet.

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Vi vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13. Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art.

17), begrensning (art. 18) og dataportabilitet (art. 20). Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

Personverntjenester legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32). For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må prosjektansvarlig følge interne retningslinjer/rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til oss ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilken type endringer det er nødvendig å melde: <https://www.nsd.no/personverntjenester/fylle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-enderinger-i-meldeskjema> Du må vente på svar fra oss før endringen gjennomføres.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Vi vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet. Lykke til med prosjektet!

Vedlegg 2

Intervjuguide – fiskere

Jeg er student ved Handelshøgskolen i Tromsø og tar en mastergrad i økonomi og administrasjon. Nå holder jeg på å skrive en masteroppgave om bortfallet av MSC-merkingen for torsk og hyse innenfor 12-mila. Kan jeg ta opp intervjuet? Det vil bli anonymisert og er kun til bruk i masteroppgaven.

Fortell litt om deg selv:

- Hvor lenge har du vært fisker?
- Hvor stor båt har du?
- Flere om bord?
- Hvilket redskap fisker du torsk med? Hvorfor (fangsteffektivitet, kvalitet)?
- Fisker du andre arter enn torsk og med hvilke redskap? Hvorfor (effektivitet, kvalitet)?

I hvilket område fisker du torsk?

Når på året fisker du torsk (og andre arter)? Hvorfor?

Hvor langt ut fisker du vanligvis? Innenfor eller utenfor 12 nm? Hvorfor? Varierer dette med sesong?

Benytter du deg av ferskfiskbonusen? Hvorfor/hvorfor ikke?

Det er mye snakk om bærekraft for tiden.

Kjenner du til MSC?

Har du fått med deg at Norge mistet MSC-sertifiseringen for torsk fisket innenfor 12 nm sist høst? Hva tenker du om det?

Vil du si at MSC er viktig? Hvorfor/Hvorfor ikke?

- Har bortfallet av MSC påvirket deg som fisker?

Vil du si at fiskere er opptatt av MSC?

- Vil du si at bortfallet av MSC har påvirket andre fiskere på noen måte?

Tror du fjerningen av MSC vil påvirke fangstmønsteret til fiskere generelt? (hvorfor?)

- Andre ting som påvirker fangstmønsteret?

Har fiskekjøpere anbefalt deg om å fiske utenfor 12 nm for å få MSC?

Har du en sluttkommentar?

Vedlegg 3

Intervjuguide fiskekjøpere

Jeg er student ved Handelshøgskolen i Tromsø og tar en mastergrad i økonomi og administrasjon. Nå holder jeg på å skrive en masteroppgave om bortfallet av MSC-merkingen for torsk og hyse innenfor 12-mila. Kan jeg ta opp intervjuet? Det vil bli anonymisert og er kun til bruk i masteroppgaven.

Kan du starte med å fortelle litt om deg selv og hva din bedrift gjør?

Vil du si at dere er påvirket av bortfallet av MSC for torsk og hyse?

Er det prisforskjell mellom MSC og ikke-MSC fisk? Hvor mye og har dette endret seg i løpet av sesongen?

- Betaler dere mer til fisker for torsk/hyse fanget utenfor 12 nm for å få MSC-sertifisert fisk?
- Er det andre ting som påvirker prisen på fisken?

Har dere unngått å kjøpe fisk som ikke er sertifisert?

- Hvorfor/hvorfor ikke?

Har du hatt problemer med å få solgt fisk som ikke er sertifisert?

- Hvis ja: Hva vil dere gjøre for å få solgt fisk som ikke er sertifisert? /hva har dere måttet gjøre?

Benytter dere MSC sertifisert torsk/hyse til andre anvendelser enn ikke-sertifisert fisk?

Hvor stor andel av det dere selger av torsk og hyse vil du si er med og uten MSC sertifisering? Har dette endret seg etter bortfallet av MSC?

Er det noen logistikkutfordringer i bedriften for å klare å skille mellom sertifisert og ikke-sertifisert fisk?

- På hvilken måte skiller dere mellom sertifisert og ikke-sertifisert fisk i praksis?

Hva er dine tanker rundt fjerningen av sertifiseringen?

- Hvordan tror du fiskeriene i Norge blir påvirket av fjerningen?

Hvordan tror du fjerningen vil påvirke markedene i Europa?

Mener du at MSC er bærekraftig?

- Hvorfor/hvorfor ikke?

Har du en sluttkommentar?

Vedlegg 4

Intervjuguide eksportører

Jeg er student ved Handelshøgskolen i Tromsø og tar en mastergrad i økonomi og administrasjon. Nå holder jeg på å skrive en masteroppgave om bortfallet av MSC-merkingen for torsk og hyse innenfor 12-mila. Kan jeg ta opp intervjuet? Det vil bli anonymisert og er kun til bruk i masteroppgaven.

Kan du starte med å fortelle hvordan dere har opplevd bortfallet av MSC for torsk og hyse?

Hvordan opplever dere at bortfallet av MSC for torsk og hyse påvirker de ulike markedene i Europa?

Er det stor forskjell mellom markeder og produkter?

Har dere høyt fokus på MSC i bedriften?

Har dere opplevd prisforskjell mellom MSC og ikke-MSC sertifisert torsk og hyse?

Hvor stor andel av det dere selger av torsk og hyse vil du si er med og uten MSC sertifisering? Har dette endret seg etter bortfallet av MSC?

Betaler dere mer for MSC-sertifisert fisk fra fiskemottakene?

Unngår dere å kjøpe fisk som ikke er MSC-sertifisert?

- Hvorfor/hvorfor ikke?

Får dere solgt fisk som ikke er MSC-sertifisert?

- Hvis nei: Hva vil dere gjøre for å få solgt fisk som ikke er sertifisert?
- Er det noen land som ikke vil kjøpe fisk som ikke er sertifisert?
- Hvilke?
- Hvorfor?

Hvorfor er MSC så viktig for noen markeder?

Er det noen land som ikke bryr seg nevneverdig om MSC?

Mener du at MSC er bærekraftig?

- Hvorfor/hvorfor ikke?

Har du en sluttkommentar?

